

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Monika Leskovšek

Medvrstniško nasilje na Osnovni šoli Martina Krpana

Diplomsko delo

Ljubljana, 2021

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Monika Leskovšek

Medvrstniško nasilje na Osnovni šoli Martina Krpana

Diplomsko delo

Mentorica: Doc. dr. Bojana Mesec

Somentorica: As. dr. Klavdija Kustec

Ljubljana, 2021

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, doc. dr. Bojani Mesec, in somentorici, as. dr. Klavdiji Kustec, za vse hitre odzive in nasvete pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se mentorici s prakse, Iris Kravanja Šorli, za podporo pri opravljanju prakse in izvajanju anket na Osnovni šoli Martina Krpana. Otroci so lahko veseli, da nad njimi bedite prav vi.

Zahvaljujem se tudi družini, prijateljicam in prijateljem ter fantu. Hvala, da ste mi stali ob strani, me podpirali in verjeli vame. Saša, hvala.

Mami, oči, to je za vaju.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Monika Leskovšek

Mentorica: doc. dr. Bojana Mesec

Somentorica: as. dr. Klavdija Kustec

Naslov diplomske naloge: Medvrstniško nasilje na Osnovni šoli Martina Krpana

Kraj: Ljubljana

Leto: 2021

Št. strani: 66 **št. tabel:** 8 **št. grafov:** 12 **št. prilog:** 1 **št. virov:** 25

Ključne besede: medvrstniško nasilje, pogovor o medvrstniškem nasilju, vloge pri medvrstniškem nasilju, ukrepanje ob medvrstniškem nasilju

Povzetek:

V diplomskem delu sem raziskovala medvrstniško nasilje na Osnovni šoli Martina Krpana. Zanimalo me je, ali učenci in učenke poznajo pojem medvrstniškega nasilja, ali je več povzročiteljev dečkov ali deklic, ali spol sploh vpliva na to, v kakšni vlogi se učenci znajdejo pri medvrstniškem nasilju. Zanima me tudi, ali učenci in učenke mislijo, da se v šoli dovolj govori o medvrstniškem nasilju in kdo je po njihovem mnenju večkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja, kakšne oblike medvrstniškega nasilja so najpogostejše med učenci in učenkami in ali so doživljali medvrstniško nasilje tudi med epidemijo COVID-19, ko so se šolali od doma. Raziskava je tudi empirična in deskriptivna oziroma opisna. Izvedla sem popoln popis populacije, ki je zajemal učence in učenke 7., 8. in 9. razreda. Ugotovila sem, da je večina učencev in učenk udeleženih pri medvrstniškem nasilju v vlogi opazovalke/opazovalca. Iz raziskave je prav tako razvidno, da učenci in učenke večkrat kot povzročitelje označijo učence kot učenke. Učenci in učenke o medvrstniškem nasilju največkrat spregovorijo s starši, najmanjkrat pa z učiteljicami in učitelji. Učenci in učenke največ nasilja opazijo med odmori, najmanj pa med poukom. Večina učencev in učenk je bilo med epidemijo COVID-19 manj izpostavljenih medvrstniškemu nasilju kot običajno. Sodelujoči se tudi strinjajo s tem, da učiteljice in učitelji resno obravnavajo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli.

Title: Peer violence in Martin Krpan elementary school

Key words: peer violence, discussing peer violence, roles in peer violence, actions against peer violence

Abstract:

In my dissertation, I researched peer violence at the Martin Krpan Elementary School. I was interested in whether students know the concept of peer violence, whether boys are usually the perpetrators or girls, and whether gender affects the role of students in peer violence. I was also interested in whether students think that there is enough talk about peer violence at the school, what forms of peer violence are most common among students and whether they experienced peer violence during the COVID-19 epidemic when they were schooled from home. The research is also empirical and descriptive. I conducted a complete population census that included 7th, 8th, and 9th grade students. I found that most male and female students involved in peer violence are observers. I also found that male and female students believe that the perpetrators are more often male than female students. The results showed that male and female students most often talk about peer violence with their parents, and least often with teachers. Students notice the most violence during breaks and the least during lessons. Most male and female students were less exposed to peer violence than usual during the COVID-19 epidemic. Most students also agree that teachers take any form of violence that happens at school seriously.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI DEL.....	9
1.1	Nasilje v šoli	9
1.2	Teorije agresivnosti	10
1.2.1	Dejavniki, ki vplivajo na pojav nasilja v šoli	13
1.3	Medvrstniško nasilje.....	14
1.3.1	Vrste medvrstniškega nasilja.....	18
1.3.2	Kako je nasilje v šoli povezano z nasiljem v družini	21
1.3.3	Značilnosti vpletenih v nasilje med vrstniki	24
1.3.4	Nasilje v slovenskih šolah	25
1.4	Ukrepanje ob medvrstniškem nasilju v šoli in vloga šole pri zmanjševanju nasilja ..	26
1.5	Otroci in mladostniki v času širjenja okužbe COVID-19.....	29
2	OPREDELITEV PROBLEMA	31
2.1	Raziskovalne hipoteze	32
3	METODOLOGIJA.....	33
3.1	Vrsta raziskave, model raziskave, spremenljivke.....	33
3.2	Raziskovalni instrument in viri podatkov.....	33
3.3	Populacija in vzorčenje.....	33
3.4	Zbiranje podatkov	34
3.5	Obdelava in analiza podatkov.....	34
4	REZULTATI.....	35
4.1	Spol in razred sodelujočih	35
4.2	Opredelitev medvrstniškega nasilja.....	36
4.3	Najpogostejše opažene oblike medvrstniškega nasilja ter kje se medvrstniško nasilje v šoli izvaja.....	37
4.4	Udeleženosť v medvrstniškem nasilju	40
4.5	Vloge, v katerih so se znašli učenci in učenke, udeleženi/udeležene v medvrstniškem nasilju.....	41
4.6	Doživljanje medvrstniškega nasilja med epidemijo koronavirusa	43
4.7	Kdo je največkrat povzročitelj nasilja?	45
4.8	Namenjanje pozornosti preprečevanju nasilja ter postopanje učiteljic ter učiteljev..	47
4.9	Pogovor o medvrstniškem nasilju ter predlogi za preprečevanje nasilja.....	50

4.10	Preverjanje hipotez.....	52
5	RAZPRAVA	55
6	SKLEPI	59
7	PREDLOGI	60
8	SEZNAM UPORABLJENE LITERATURE	62
9	PRILOGE	64
9.1	Anketni vprašalnik.....	64

KAZALO GRAFOV

Graf 1	Spol in razred sodelujočih.....	36
Graf 2	Mnenje učencev in učenk o tem, kaj je medvrstniško nasilje.....	37
Graf 3	Katere oblike nasilja učenci in učenke najpogosteje opazijo na šoli	38
Graf 4	Najpogosteje opaženo medvrstniško nasilje	39
Graf 5	Prisotnost v medvrstniškem nasilju (glede na spol)	40
Graf 6	Vloge medvrstniškega nasilja (glede na spol)	43
Graf 7	Doživljanje medvrstniškega nasilja med epidemijo koronavirusa (glede na spol).....	44
Graf 8	Izpostavljenost medvrstniškemu nasilju med šolanjem od doma	45
Graf 9	Kdo je največkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja (glede na spol).....	46
Graf 10	Ali na šoli preprečevanju nasilja posvečajo dovolj pozornosti (glede na spol)	48
Graf 11	Kako resno vzamejo nasilje na šoli učiteljice in učitelji (glede na spol)	49
Graf 12	S kom so sodelujoči spregovorili o medvrstniškem nasilju(glede na spol)	51

KAZALO TABEL

Tabela 1 Katere oblike nasilja učenci in učenke najpogosteje opazijo na šoli, glede na razred	38
Tabela 2 Prisotnost v medvrstniškem nasilju (glede na razred)	41
Tabela 3 Vloge medvrstniškega nasilja, 7. razred	41
Tabela 4 Vloge medvrstniškega nasilja, 8. razred	42
Tabela 5 Vloge medvrstniškega nasilja, 9. razred	42
Tabela 6 Kdo je največkrat povzročitelj nasilja (glede na razred)	46
Tabela 7 Ali na šoli preprečevanju nasilja posvečajo dovolj pozornosti (glede na razred)	47
Tabela 8 Kako resno vzamejo nasilje na šoli učiteljice in učitelji(glede na razred)	49

1 TEORETIČNI DEL

1.1 Nasilje v šoli

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) opredeljuje nasilje kot »dejavni odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska«. (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2014). V slovenščini je torej beseda nasilje nedvoumno povezana s silo oziroma močjo, kar nas presenetljivo že na začetku postavi pred bistvo problema. Zaviršek (v Brejc, Koren, Mugnaioni Lešnik in Logaj, 2009) namreč trdi, da naj bi bila sila (moč) ena ključnih kategorij dinamike nasilja in analize oziroma refleksije nasilnega dogodka.

Brejc, Koren, Mugnaioni Lešnik in Logaj (2009) opredeljujejo dve različni ravni nasilja v družbi: neposredno, odkrito nasilje in posredno, tiho, prikrito nasilje. Za neposredno nasilje so se uveljavila tudi druga pojmovanja: direktno nasilje, osebno nasilje, subjektivno nasilje, negativna agresivnost ali zgolj nasilje. Posredno nasilje pa imenujemo tudi prikrito nasilje, strukturno nasilje, sistemsko nasilje, objektivno nasilje in institucionalno nasilje.

Avtor Helmut H. Erb v svoji knjigi *Nasilje v šoli* zapiše, da je nasilje že vsakdanji pojav. Najdemo ga povsod, tudi v družini, v šoli in med prijatelji. Spolnemu nasilju in nadlegovanju so bolj izpostavljena dekleta, ker so pogostejše kot fantje vzgojena tako, da več potrpijo, so bolj prilagodljiva in večkrat popustijo, kadar kdo od njih kaj hoče, pa čeprav tega same nočejo in jim na dolgi rok morda celo škoduje. Poleg tega so dekleta pogosto nagnjena k temu, da za nadlegovanje, ki so mu izpostavljena, iščejo krivdo pri sebi. Med moškimi in fanti velja tako nadlegovanje večkrat za kavalirski delikt, ki se ga ni treba sramovati. Žalitve, zasmehovanje in norčevanje občuti na svoji koži že kar vsak drugi šolar. Zametke nasilja najdemo že v zbadljivkah, ki lahko nekoga prizadenejo in bolijo. Pogosto se napadalci lotevajo šibkejših od sebe. Največ nasilnežev najdemo v vrstah mladostnikov moškega spola (Erb, 2004, str. 11).

Brejc, Koren, Mugnaioni Lešnik in Logaj (2009) zapišejo, da se je vsebinski spekter tega, kar naj bi bilo in kar naj bi spadalo k novodobnemu »nasilju v šoli«, v zadnjem desetletju zelo razširil. Čeprav nekateri avtorji govorijo o nasilju v šoli zgolj kot o vrstniškem nasilju (angl. bullying), se vse bolj uveljavlja stališče, da so v šoli tudi druge vrste nasilja. Obenem pa je to mnogovrstno nasilje očitno vezano na neki prostor, tj. šolo; zato avtorji praviloma ne govorijo o šolskem nasilju, temveč o nasilju v šoli ali v šolah. Termin šolsko nasilje bi predpostavljal, da gre za nasilje, ki je značilno le za šolo in torej imanentno šoli kot instituciji. Nasilje v šoli

pa sporoča, da gre za nasilje, ki se dogaja v prostoru šole kot ustanove (Brejc, Koren, Lešnik Mugnaioni in Logaj, 2009, str. 50–51).

1.2 Teorije agresivnosti

Bučar Ručman v njegovem prispevku *Nasilje in mladi* (2004) opisuje različne teorije agresivnosti. Ena izmed njih je agresija kot instinkt. Trdi, da sta na biološke teorije agresivnosti najbolj vplivala Freudova psihoanaliza in Lorenzova etološka teorija agresivnosti kot naravnega obnašanja. Freud je razvil dve teoriji agresivnosti. V prvem obdobju razvoja psihoanalize (pred letom 1920) je pojasnjeval agresijo kot služabnico principa zadovoljstva, torej kot dejavnik v službi Erosa. Agresijo je tedaj razlagal kot reakcijo posameznika na frustracijo zaradi preprečevanja zadovoljitve njegovih želja. Po soočenju z množičnim pobijanjem v prvi svetovni vojni, pa je Freud formuliral teorijo o dveh osnovnih »gonih«, o Erosu in Tanatosu. Ta »gona« Žužul (1989, str. 51) poimenuje instinkt življenja – Eros in instinkt smrti – Tanatos. Očitno je, da sta instinkta stalno v konfliktu. Vsako obnašanje je posledica te borbe, posledica prevlade Erosa ali Tanatosa. Po Lorenzovi teoriji je agresivno obnašanje rezultat naravne evolucije vrst in je sredstvo za povečanje možnosti neke vrste ali posameznega organizma za preživetje. S pomočjo agresije med člani iste vrste se vzpostavlja naravna hierarhija, ki postavlja najboljše individuum na najvišje mesto. Lorenz meni, da so ljudje »pozabili« razviti učinkovita sredstva za kontrolo agresije. Agresivnost razlaga s »hidravličnim« modelom energije. Teoretiki danes zavračajo Freudovo in Lorenzovo teorijo agresivnosti (Bučar Ručman, 2004).

Naslednja teorija je *agresija kot reakcija na določeno situacijo oziroma frustracijska teorija*. Raziskovalci skupine socialnih psihologov z univerze Yale so leta 1939 objavili monografijo *Frustracija in agresija*. V tem delu so oblikovali teorijo raziskave o povezanosti med frustracijo in agresijo. Sprejeli so prvotno Freudovo teorijo o izvoru agresije v frustraciji zadovoljitve želje. Kot frustracijo so razumeli stanje, ki nastane, kadar je organizmu zaprta pot do zadovoljitve neke ciljne reakcije. Glavna hipoteza njihove teorije se glasi: frustracija vedno vodi k neki obliki agresije in agresija je vedno posledica frustracije. Agresija ni usmerjena vedno proti začetniku frustracije, npr.: kadar je začetnik za nas premočen, se lahko agresija preusmeri na kak drug, nadomesten objekt. V obeh primerih pa sproščena agresivna energija (začasno) zmanjša potrebo po novih agresijah. Ta pojav imenujemo katarzična redukcija agresije. Bučar Ručman (2004, str. 31) pravi tudi, da glede na preučene primere in

pogovore z mladimi, ki so že bili akterji nasilnega vedenja, ugotavljamo, da dejansko pri posameznikih frustracija povzroči agresivno vedenje in s tem posledično fizično nasilje. Ugotavlja pa tudi, da so zelo pogoste situacije, ko posamezniki reagirajo agresivno tudi brez frustracije, kjer navede primer, ki ga navaja Bučar Ručman (2004, str. 31), ko otrok na vsak način želi priti do igrače, ki jo vidi v posesti drugega otroka. Če ne gre drugače, poskusi z agresijo, igračo mu skuša na silo odvzeti. Če to dejanje pripelje do uspeha, poizkuša s podobno metodo zadovoljiti svojo željo še naslednjič. Če mu to ponovno in nato še večkrat uspe, potem se v njem vzbudi pogojni refleks agresivnega zadovoljevanja njegovih želja. Pri tem pa igrajo glavno vlogo pozitivni ojačevalci učenja agresije. To so npr. privlačni predmeti, denar, sladkarije, pridobitev socialnega priznanja ali socialnega statusa, pa tudi konec neprijetnega in bolečega stanja (Bučar Ručman, 2004, str. 31).

Na tem mestu se vračam nekoliko nazaj v Bučar Ručmanov (2004, str. 27) prispevek, kjer opredeljuje agresivnost in nasilje ter oblike agresivnosti. Pomembno je, da razlikujemo pojma agresivnost in nasilje. Bučar Ručman (2004, str. 27) navaja, da je pojmu agresivnost po pomenu najbližje pojem nasilje (angl. violence), katerega lahko definiramo kot grobi napad na drugo osebo ali osebe, rezultat pa je izrazito poškodovanje ali prizadevanje fizične škode tem osebam. Agresivnost je na splošno definirana kot obnašanje, ki rezultira v osebnem poškodovanju in fizičnem uničevanju. Razlika med »agression« in »violence« pa lahko opišemo tudi tako, da pravimo »violence« kot *funkcionalno nasilje* (nekaj dosežemo, strategija, ravnanje) in »agression« kot *frustracijsko nasilje* (odziv na nekaj). Bučar Ručman (2004, str. 27) pa v terminu agresivnost zajema tudi obnašanje, ki poleg rezultata fizičnega poškodovanja prizadene tudi druge vrste negativnih posledic. Bučar Ručman s opre tudi na avtorja Berkowitza, ki navaja, da je agresija vsako obnašanje (fizično ali verbalno), izvajano z namenom prizadeti nekoga (fizično ali psihično). Ko pa definiramo pojem agresivnosti, se moramo zavedati tudi tega, da vsako obnašanje, s katerim nekoga prizadenemo, ni agresija. Pri tem se nanašamo na dve vrsti primerov: nesreče in samoobramba.

Agresija je v grobem razdeljena na dve osnovni obliki agresivnosti – *verbalna* in *fizična*. Verbalna agresija se kaže skozi kletvice, vpitje, grožnje, žalitve itd. Fizična agresija pa se kaže v neposrednem fizičnem napadu na drugo osebo. Fizično nasilje je lahko usmerjeno tudi proti samemu sebi (samomori, samopoškodbe ipd.). Agresivnost pa se deli tudi glede na izbor cilja agresivnega vedenja. Tako ločimo *direktno/neposredno* in *preneseno/posredno*

agresivnost. Direktna je tista oblika, ki se izvaja proti osebi, ki je na določen način izzvala agresivno obnašanje. O preneseni agresivnosti govorimo takrat, kadar se ta izvršuje nad nadomestnimi cilji (to so lahko osebe ali predmeti). Opredeljujemo tudi instrumentalno, sovražno in ekspresivno agresivnost.

Nadaljujem s socialnimi teorijami agresivnosti. Bučar Ručman (2004, str. 32) razlaga obstoj agresivnosti s tem, da smo ljudje za agresivno obnašanje pogosto nagrajeni oz. z agresivnostjo pridemo do nagrade, koristi in se nam tako agresivnost izplača. Na ta način se ljudje učijo biti agresivni. Posamezniki izberejo takšno delovanje in obnašanje, ki jih pripelje do željenega cilja. Da bi se lahko sprožil proces socialnega učenja, mora posameznik najprej spoznati agresivno obnašanje in se pri tem naučiti, da lahko uporabi to obnašanje kot sredstvo za pridobitev zaželenih stvari. Bučar Ručman omenja Banduro, ki je kot najpomembnejšo vrsto socialnega učenja agresije postuliral socialno modeliranje: posamezniki opazujejo druge (zlasti odrasle) osebe pri agresivnem obnašanju in si zapomnijo posledice takšnega obnašanja. Če so opazili pozitivne posledice, potem jim je to znak oziroma vzor za posnemanje. Bandura (Bandura, v Tušak, 2001, str. 110) tako trdi, da so ljudje agresivni predvsem:

- ker so se iz preteklih izkušenj naučili agresivnosti;
- ker so bili v preteklosti nagrajeni za določene agresivne reakcije;
- ker jih okolica neposredno vzpodbuja k agresivnosti.

Na osnovi teorije socialnega učenja je Bandura (Bandura, v Tušak, 2001, str. 110) razvil pojmovanje agresivnosti, ki upošteva naslednje tri skupine dejavnikov:

- izvori agresivnosti so načini in pogoji, v katerih se razvija agresivno vedenje;
- vzpodbujevalci agresivnosti so dejavniki, ki povzročajo, da bo posameznik naučeno vedenje izvajal;
- ojačevalci agresivnosti so notranji in zunanji vplivi, ki vedenje ohranjajo.

Bučar Ručman (2004, str. 35) v zaključku poglavja zapiše, da socialna teorija agresivnosti najbolj potrjuje njegovo tezo: neurejene družinske razmere in posledično učenje nasilja od staršev so primarni vzrok nasilja mladih.

Torej lahko govorimo o otrocih in mladostnikih, ki se od staršev učijo agresije. Kaj pa pomeni, kadar se mladostnik raje umakne, posega po psihoaktivnih snoveh, izostaja od pouka? Zanima me, ali je tudi to posledica neurejenih družinskih razmer, zato navajam naslednji primer iz prakse.

Eden od uporabnikov iz prakse prihaja iz neurejene družine, z mamo in očetom nima vzpostavljenega odnosa (mama trpi za manično depresijo, oče pa je že od rojstva odsoten), v šoli je že eno leto zaostal in pristal v razredu leto mlajših sošolcev in sošolk; lahko sklepam, da je prvi razlog za to, da se s sošolci in sošolkami ne družijo, to, da je svoj razred »izgubil«. Družijo se s starejšimi vrstniki izven šole, ki pa so mu tudi predstavili uživanje marihuane (po besedah mentorice). Na tem mestu bi se naslonila na zapis iz knjige *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* avtoric Vesne Leskošek, Tadeje Kodele in Nine Mešl (2019). V poglavju *Starši z duševno motnjo in zloraba otrok* pišejo, da so strokovnjakinje, ki so delale z otroki iz družin, kjer je imel vsaj eden izmed staršev duševno motnjo, opazile, da so nekateri otroci prevzemali starševsko vlogo in obveznosti pri skrbi za družino, zato so lahko postali ukazovalni ali nasilni do drugih; lahko so se obtoževali in prevzemali odgovornost za težave v družini ali bolezen starša; otroci so bili zmedeni in si niso znali pojasniti nekaterih vedenj staršev, še posebej jeze; niso vedeli, čemu pripisati nekatera vedenja staršev; zaradi nepredvidljivosti staršev so pretirano sodelovali; staršem so bili lojalni zaradi občutkov krivde in strahu za družino; opažali so izolacijo in umik otrok od okolice in vrstnikov; pogosteje so bili depresivni, imeli slabo samozavest in so vdani v usodo sprejemali svojo življenjsko situacijo; nekateri so se poskušali umakniti od problematičnega starša, še posebej kadar je kateri od sorojencev prevzel skrb za družino; pri otrocih se je pojavljalo nasilno ali druga samouničujoče vedenje; pogosto so prevzemali in ponavljali simptome starša (motnje hranjenja, inducirana psihoza – foile a deux, depresiven pogled na svet) (Cooklin, v Leskošek, Kodele in Mešl, 2019).

1.2.1 Dejavniki, ki vplivajo na pojav nasilja v šoli

Na pojav nasilja v šoli vplivajo različni dejavniki, nekateri so zunanji, na primer socialno okolje, družbene spremembe, ali notranji, ki jih ustvarja šola sama. Vsak posameznik prinaša v šolo lastne izkušnje sobivanja, katerih del so nemalokrat izkušnje z nasiljem v okolju ali

družini. Za šolo je zelo pomembno, koliko pozornosti vodstvo in učiteljski zbor namenjata kvalitetni organizaciji dela in klimi šole. Če se je na šoli razvila izrazito storilnostna in tekmovalna klima, visoka zahteva po poslušnosti in podrejenosti in če se ne išče individualnih rešitev in poti, se ustvarja tudi več napetosti. Nejasne meje in zahteve ali slabo sklepanje in uresničevanje dogovorov lahko povzročajo napetosti, ki sprožajo več konfliktov med učitelji in učenci ali med učenci samimi (Verbnik Dobnikar, 2002, str. 35).

Nasilno vedenje je otrokov način prilagoditve na okoliščine, v katerih se nahaja ali v katerih živi. Gre za nasilen čustveni odziv v situacijah, ki so otroku pomembne, osebno važne. Nasilnega vedenja nikoli ne odobravajmo, skušajmo pa razumeti, da ima takšno vedenje svoje razloge, svojo funkcijo, logiko, smisel, sporočilnost. Z nasiljem skuša otrok nekaj doseči ali se (morda hkrati) nečemu izogniti. Uresničiti ali zaščititi hoče neko svojo vrednoto oziroma potrebo. Pogosto se z nasiljem skuša razbremeniti neprijetnih čustev, se potrditi, uveljaviti, celo doseči prevlado v vrstniški skupini ali ji izraziti pripadnost. Lahko gre za težnjo po posnemanju, za izražanje nestrpnosti, za maščevalnost ali napadalno samovarovanje (Bertok, idr., 2016, str. 8).

1.3 Medvrstniško nasilje

Najprej nekaj o vrstnikih, da bomo lažje razumeli, od kod izhaja medvrstniško nasilje.

Mlad človek se v svoji mladosti največkrat druží najprej s svojimi vrstniki iz soseske in s sošolci, nato pa začne ta krog ljudi širiti.

Člani skupine vrstnikov oblikujejo skupna stališča, vrednote, hkrati pa lahko utrjujejo skupne predsodke in spodbujajo podobne obrambe, ki pa niso vselej prilagojene družbenim normam. Na podlagi tega se lahko razvijejo različne tako imenovane mladinske subkulture (Bitenc, 1999, kot navedeno v Bučar Ručman, 2004, str. 147).

V adolescenci je doživljanje lastne vrednosti mnogo bolj povezano z oceno vrstnikov kot pa odraslih. Zato je mladostnik pripravljen storiti marsikaj, da bi bil sprejet v svoji generaciji. Pripadnost vrstnikom in želja po njihovem odobravanju je eden odločilnih temeljev njegovega samospoštovanja. Zato včasih sprejema njihova merila. Posameznik v skupino prinese

vrednote in stališča, ki so se izoblikovale v krogu družine, te pa so sedaj na preizkušnji. Posnemanje dejanj neke skupine oziroma posameznika pokaže, koliko je kdo čustveno navezan na drugo osebo, koliko mu pomenijo njegova stališča in moralne vrednote. Pri mlajših mladostnikih je agresivnost najpogosteje posledica osamljenosti, pri starejših mladostnikih pa bolj sredstvo za prebijanje osamljenosti oziroma celo sredstvo za ohranjanje priljubljenosti med vrstniki (Bučar Ručman, 2004, str. 147).

Bučar Ručman navaja tudi, da se pri skupinskem obnašanju pojavita dva fenomena: stopnjevanje emocionalnosti (povečevanje občutkov posameznikov skupine) in zmanjšana odgovornost (zmanjšanje moči kritike in notranje kontrole) (Globočnik, 1996, v Bučar Ručman, 2004, str. 147).

Vsaka mlada oseba si želi biti priljubljena med vrstniki. Nepriljubljenost pogosto pomeni socialno osamljenost in s tem povezano nesrečnost. V želji po večji priljubljenosti in spoštovanju med vrstniki pa se mlade osebe dostikrat pričnejo družiti z vrstniki, ki že imajo svoj »sloves in ugled«. Tako se dogaja, da mislijo, da počenjajo stvari, s katerimi bodo tudi oni dosegli ugled in spoštovanje med vrstniki, a je prav obratno, počasi tonejo vedno globlje. Pričenjajo se ukvarjati s stvarmi, za katere so jih (lahko) v družini seznanili in naučili, da so neprimerne, a vendar to početje (sami pri sebi) opravičujejo z večjo sprejetostjo vrstnikov. V ospredje pride želja po skupnih razburljivih doživetjih, s skupnimi izkušnjami, želja po preizkusu moči in pomembnosti, želja po potrjevanju in pridobitvi ustreznega položaja v skupini (Bučar Ručman, 2004, str. 147–148).

Preden bom obravnavala oblike nasilja v šoli, pa še nekaj o mladostniških možganih in kako njihovo delovanje razloži avtor Ignac Schmidt (2018). V svojem delu *Ime mi je jeza: mladostnikovo iskanje identitete*, zapiše, da se možgani najstnikov med odraščanjem zelo spreminjajo. Nekateri deli so začasno celo odklopljeni, nekateri deli v fazi razvoja, nekateri pa so slabo povezani. Čelni režnj ni dovolj razvit in mladostnik se težko zbere. S čelnim režnjem slabo povezana amigdala povzroča čustveno nestabilnost. Prefrontalna skorja je nerazvita, kar povzroča slabo presojanje in impulzivnost. Center za nagrajevanje v prednji cingulatni skorji deluje napačno in mladostnikovo vedenje je tvegano vedenje. Njihov cirkadiani ritem ni povsem usklajen s svetlobo, vse poteka z zamudo. Ko bi morali vstati, so zaspani, ko bi morali zaspati, so polni energije. Izbruhi jeze so nepričakovani. So nemirni in

nezbrani, o predvidevanju posledic svojega vedenja pa sploh ne moremo govoriti. Mladostniki zelo radi tvegajo, so trmasti in poslušajo samo svoje vrstnike. Mnenje vrstnikov ima velik pomen. Priznanje vrstnikov je najpomembnejše. Obdobje najstništva je najnevarnejše v vsem človekovem življenju. Njihovi možgani so zmedeni in nezreli, nesposobni za načrtovanje. Veliko stvari pozabljajo in redno zamujajo. So ranljivi in vzkipljivi (Schmidt, 2018, str. 118). Zdi se mi, da zapisanega ne gre posploševati na vse najstnike oziroma mladostnike, se pa strinjam, da jih je večina ranljivih in zmedenih termnenje vrstnikov in njihovo priznanje jim v tem obdobju pomeni največ.

Najbolj (pre)poznana vrsta nasilja v šoli je nasilje med vrstniki. Če bi ga opredelili najširše, bi ga poimenovali nasilje med učenci. Med obema terminoma obstaja razlika: »nasilje med vrstniki« predpostavlja, da so vpleteni subjekti približno enako stari, »nasilje med učenci« pa tega ne predpostavlja, saj gre lahko med posameznimi vpletenimi učenci za večjo razliko v starosti (Brejc, Koren, Lešnik Mugnaioni in Logaj, 2009, str. 58).

Za področje nasilja med vrstniki se pojavlja različna terminologija. Pojav so začeli najprej raziskovati v Angliji, Skandinaviji in ZDA. Poimenovali so ga »bullying«, pri nas pa ga prevajamo kot trpinčenje, ustrahovanje, tiraniziranje ali kar medvrstniško oziroma vrstniško nasilje (Brejc, Koren, Lešnik Mugnaioni, in Logaj, 2009, str. 58). Ostrman (2002, str. 138) navaja, da se je v strokovni literaturi za mednarodno uporabo pojma medvrstniškega nasilja ustalila beseda angleško-kitajskega izvora »bullying«. Besede ni mogoče dobesedno prevesti v slovenščino. Lahko pomeni več kot eno samo besedo. Beseda pomeni od vsakega nekaj med naslednjimi možnimi izrazi: vrstniško ustrahovanje; trpinčenje; nasilje; zafrkavanje; zlorabljanje; grožnje; maltretiranje; šikaniranje; mučenje. Prav tako navaja, da različni avtorji ponujajo različne definicije »bullyinga«. Odvisno od sistema vrednot, veljavnih norm v družbi in od samega pristopa do problema. V vseh treh različnih definicijah lahko najdemo skupne elemente za pojem »bullyinga«, kot so:

- a) v trpinčenju nastopata dve glavni osebi: žrtev in nasilnež. Oba sta lahko posameznika ali skupina. Možne so različne kombinacije.
- b) trpinčenje je dejanje, za katerega je značilno nesorazmerje moči med nasilnežem in žrtvijo. Trpinčenje prinaša nasilnežu korist ali zadovoljitev potrebe. S tem dokazuje svojo moč in premoč nad žrtvijo.

- c) napadi lahko trajajo več mesecev ali celo let, če jih nihče ne ustavi. Poleg žrtev in nasilnežev so v procesu ustrahovanja pomembni opazovalci. Otroci, ki ustrahovanje opazujejo, vedo zanj, včasih ga celo spodbujajo. Vsekakor ne naredijo ničesar, da bi ga zaustavili. Medvrstniško nasilje v večini primerov ni izraz patološkega vedenja, temveč pojav, ki je v veliki meri običajen v odnosih med vrstniki (Ostrman, 2002, str. 138).

Pečjak (2014) medvrstniško nasilje opredeli kot agresivno vedenje, ki je namerno (ne naključno ali posledica igre) in vključuje neravnovesje moči. Pogosto se nasilje dogaja stalno. Če povzamemo elemente medvrstniškega nasilja iz različnih opredelitev, ima medvrstniško nasilje (ali ustrahovanje oz. trpinčenje, ki sta starejša izraza) sledeče skupne elemente:

- je tisto nasilje, ki je ponavljajoče in se lahko dogaja dlje časa;
- ima namen škoditi drugemu;
- ima različne pojavne oblike (lahko je verbalno, psihično, fizično ...);
- vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem (fizične ali psihične nemoči);
- je pogosto skrito avtoriteti v šoli (učiteljem);
- nasilneži ne pričakujejo, da bodo razkriti in da bodo trpeli posledice za svoja dejanja; nasilneže je pogosto strah nasilnih dejanj drugih;
- za žrtve ima tako nasilje fizične in psihične posledice;
- nasilje deluje kot grožnja ne samo na žrtev, pač pa tudi na tiste, ki so priče temu nasilju, torej na opazovalce (Pečjak, 2014, str. 9).

Nasilje med mladimi je motivirano z željo po kontroli drugih, z željo po moči in strašenju. Jeza, strah, sovraštvo in maščevalnost so v nas, na čakanju. Oblike nasilja so zelo različne, lahko je telesno, čustveno, spolno, ekonomsko ali kulturno. Poškodbe so lahko telesne zaradi potiskanja in padcev, pretepanja, grizenja, puljenja las, opeklin in udarjanja s predmeti. Poškodbe so lahko psihične zaradi besednih groženj, grdega poimenovanja, pripomb, izolacije, pisanja in prikazovanja slik na družabnih omrežjih, izsiljevanja ali povzročanja strahu na drugačne načine (Schmidt, 2018, str. 133).

In kaj ni medvrstniško nasilje? Da bi bolje razumeli, da ni vsako vedenje nasilje, je treba opredeliti, kaj je neželeno vedenje oziroma konflikt. Konfliktov ne smemo zamenjevati z

nasiljem. Konflikti med vrstniki/vrstnicami so običajen pojav in jih lahko otroci oziroma mladostniki rešijo sami, saj med osebami v konfliktu ni izrazitega neravnovesja moči. Vrstnik oziroma vrstnica, ki je žrtev nasilja, se pred povzročiteljem/povzročiteljico ne more sam/a braniti, zato je nujen poseg odraslih oseb (Aničić idr., 2015, str. 27-28).

Po Pečjak (2014) o medvrstniškem nasilju ne govorimo takrat, kadar govorimo o:

- po moči enakovrednih otrocih,
- neponavljajočem se vedenju,
- vedenju, katerega namen ni povzročanje škode drugemu.

1.3.1 Vrste medvrstniškega nasilja

Zabukovec Kerin v priročniku *Nasilje – nenasilje* (2002, str. 106), loči več oblik vrstniškega nasilja:

1. telesno nasilje (odrivanje, brcanje, boksanje, klofutanje, lasanje, pljuvanje, zapiranje v omare, omejevanje gibanja ipd.);
2. verbalno nasilje (žaljivke, žaljivi vzdevki, razširjanje lažnih govoric, pisanje žaljivih izjav po zidovih ali straniščih ipd.);
3. psihično nasilje (izločanje, osamitev, grožnje, žaljive kretnje, ustrahovanje, trpinčenje, nacionalizem, seksizem ipd.);
4. izsiljevanje ali ekonomsko nasilje (zahteva po denarju ali drugih materialnih dobrinah; povzročitelj zahteva, da mu žrtev piše domače naloge, pomaga goljufati pri preizkusih znanja, da ne pove o vandalizmu, ki mu je bil priča ipd.) (Aničić idr., 2002, str. 106) .

Na tem mestu bi dodala še spletno ali internetno nasilje, ki je v zadnjem desetletju močno prisotno med mladimi. Bertok (idr., 2016, str. 6) pravijo, da se v sodobnem času veliko nenadzorovanega medvrstniškega druženja, komuniciranja in, žal, tudi nasilja odvija na spletu z uporabo sodobne komunikacijske tehnologije. Za virtualni prostor so značilni drugačni interakcijski in odnosni vzorci med otroki, gre za bistveno drugačen kontekst kot pri medvrstniških interakcijah v šoli. Spletno nasilje se resda dogaja pretežno izven šolskega časa, a je običajno tesno povezano z odnosi med otroki v šoli; tam izvira in se tam tudi nadaljuje. Spletno nasilje preko računalnika ali telefona se značilno pojavlja v obliki nadlegovanja, žalitev, sramotjenja, obrekovanja, izključevanja, groženj, napadanja,

prevzemanja identitete in razkrivanja zasebnosti. Povzročitelji ali povzročiteljice so pogosto anonimni, njihovo spletno komuniciranje s prizadetimi otroki pa je značilno razosebljeno in ne nujno neposredno. Občinstvo je pri spletnem nasilju potencialno izjemno številno, žrtev pa ostaja ranljiva, dosegljiva in izpostavljena, zato je ta oblika nasilja posebej tvegana in škodljiva. Njene posledice so lahko celo hujše kot v primeru katere od tradicionalnih oblik medvrstniškega nasilja. Glede na aktualnost in izrazito škodljivost te oblike medvrstniškega nasilja naj šola ozaveščanju in izobraževanju otrok, osebja in staršev o varni in odgovorni rabi interneta namenja še posebno pozornost (Bertok, idr., 2016, str. 6). Torej velik del komunikacije med ljudmi v sodobnem svetu poteka z uporabo informacijsko – komunikacijskih tehnologij (v nadaljevanju IKT) (telefon, mobilni telefon, elektronska pošta, zasebne in javne klepetalnice, forumi, družabna omrežja, blogi, spletne strani ...). S tem se povečuje tudi nasilje, ki ga osebe doživljajo, povzročajo in/ali opazujejo kot uporabniki/ce IKT. Večinoma je bilo nasilje, povzročeno z uporabo IKT, malo znano, zato ga Aničić idr. (2015) predstavijo nekoliko podrobneje.

Namen povzročanja nasilja preko IKT je lahko različen, na primer osebo prizadeti, se ji maščevati, jo izolirati, zastrašiti, jo izkoristiti ali povzročiti nad njo spolno nasilje.

Prek interneta in drugih komunikacijskih sredstev povzročitelji najpogosteje povzročajo psihično nasilje v pisni in slikovni obliki ter spolno nasilje. Tipologije tovrstnih oblik nasilja so različne, predvsem pa se nenehno pojavljajo nove. Avtorji navedejo nekaj najpogostejših oblik, in sicer: spletno nadlegovanje, spletno zalezovanje, kibernetško ustrahovanje, razkritje in prevara, žaljenje, »trolling«, očrnitev ter seksting ali sekstanje (Aničić idr., 2015, str. 32–34).

Opiram se tudi na prispevek Antona Tonija Klančnika (2013, str. 5–8), ki pravi da so mladostniki pogosto zelo radovedni, vedoželjni, iščejo lastno identiteto, vrednote, idole; zagotovo pa je nadvse pomembno upoštevati še posebna subkulturna (neformalna) pravila ter t. i. razredno dinamiko med njimi. V tem obdobju preizkušajo svoje meje (npr. s spremljanjem informacij na spletu in njihovim sprejemanjem, razumevanjem, zaznavanjem, z morebitno kritiko in tudi zavračanjem), pa tudi meje svojih vrstnikov (npr. kako se bo nekdo odzval na to, kar je on objavil na spletu oz. na nekem forumu, blogu ali socialnem omrežju o svojem sovrstniku ali o sebi), staršev in skrbnikov (npr. s časom prebitim on-line, s

pregledovanjem pornografskih spletnih portalov), šolskih in drugih avtoritet ter eklatantnih dogodkov (npr. s snemanjem: učitelja med poukom, pretepa dveh vrstnikov, sošolke na stranišču /.../ ter z objavo takšnega posnetka npr. na raznih spletnih portalih Youtube, Mojvideo idr., s prenašanjem piratskih kopij avtorskih del). Iz povedanega je jasno, da brez kančka dvoma v realno življenje slehernega posameznika, torej tudi mladostnika, vstopa še virtualni svet, v katerem pa kljub vsemu veljajo precej podobna pravila kot v siceršnjem svetu – bonton in spoštljivo vedenje, varstvo zasebnosti, argumentirana kritika, spodobno mnenje, skrb za varnost, spoštovanje osebnosti, varstvo avtorskih pravic, samozaščitno ravnanje idr. Vzgojni modeli naj bi torej zajemali tudi odnos vsakega posameznika do spletnih vsebin, do dela z računalnikom v spoštljivem odnosu do drugih (so)uporabnikov. Gre za spletne aktivnosti posameznika ali skupine ljudi, ki z objavljanjem lažnih, neresničnih, žaljivih, nespodobnih, emocionalno obarvanih in pejorativnih izrazov (psovk, kletvic), sovražnega govora, slik, podob, seksualiziranih oglasov za spolne usluge proti plačilu (s telefonsko številko, sliko, naslovom bivališča), karikatur in videoposnetkov neposredno prizadenejo konkretnega posameznika. Torej žrtev utegne prejeti vznemirjajoča sporočila in slike preko mobilnega telefona, po e-pošti, preko klepetalnice, lahko se zgodi, da se nekdo dokoplje do žrtvinega gesla za e-pošto ali ga spremeni, prične uporabljati njen nadimek, objavlja žrtvine osebne podatke ali preprosto povedano vse informacije, ki škodijo žrtvini časti ali dobremu imenu preko klepetalnice, spletnega dnevnika (blog, forum) ali na samostojni spletni strani, s pomočjo zlorabe njenega gesla ali nadimka pošilja žaljiva sporočila drugim (da pride do situacije, ko nasilnež uspe spreti med seboj žrtev in njene vrstnike, svojce, znance), utegne celo pošiljati škodljivo programsko vsebino (virusi, črvi, trojanski konji) in pornografijo. Kot dodatna oblika nasilja nad vrstnikom se pojavlja tudi t. i. seksting. S tem izrazom se definira pošiljanje seksualiziranih ali so-rodnih sporočil ali posnetkov (video, slike), pogosto s pomočjo mobilnih telefonov (MMS, tudi e-pošta) (Klančnik, 2013, str. 5-8).

Aleš Bučar Ručman (2004) prav tako navaja fizično nasilje, psihično in verbalno nasilje, ki ju opredeli kot vsa dejanja, ki se na grob način dotaknejo človekove psihe. Psihično nasilje izpodjeda človekovo samozavest, samopodobo in samozaupanje žrtve. S psihičnim nasiljem posegamo v človekovo duševnost, psihično stabilnost in samozavest. Omenja pa tudi avtorja Habba, ki spolno nasilje opredeljuje kot namigovanje na spolnost, opolzko govorjenje, telesne dotike, otipavanje in vsako drugo s spolnostjo povezano dejanje, ki ne vključuje spolnega odnosa. Spolnega nasilja je v slovenskih osnovnih šolah precej, vendar se o njem ne govori in

ostaja skrito. Najpogostejše je spolno nadlegovanje in otipavanje. Žrtve po navadi molčijo, saj jih je sram povedati, da jih je nek sošolec ali kdo drug otipaval (Bučar Ručman, 2004).

1.3.2 Kako je nasilje v šoli povezano z nasiljem v družini

Družina je primarna družbena skupina, za katero je značilna povezanost med starši in otroki in v kateri veljajo dolgotrajni intimni medosebni odnosi. V njej otrok dobi prve informacije o ljudeh, odnosih in komunikaciji, vlogah posameznikov in pravilih obnašanja v določeni skupnosti. V družini naj bi otrok dobil prvo občutje lastne vrednosti ter zaupanje v ljudi in svet okoli sebe. Spodbude in zgledi njemu najbližjih oseb zasnujejo njegov vrednostni sistem, način izražanja samega sebe, sposobnost za reševanje in premagovanje vsakodnevnih težav in obremenitev. Posredno in neposredno v odnosih s starši in drugimi družinskimi člani dobiva napotke za socialno vedenje še za pozneje, ko se osamosvoji. Starši služijo kot model vedenja, ki ga otroci posnemajo, in so tudi edini model, dokler se otroci ne vključijo v vrtec ali šolo. Zato je za otrokov razvoj zelo pomembno, kakšni odnosi in vzorci vedenja prevladujejo v družini (Pušnik, 2012, str. 107). Avtorica navaja tudi, da moramo biti pri čustvenem odnosu med starši in otrokom pozorni predvsem na sprejemanje otroka, na spoštovanje, naklonjenost, toplino in razumevanje. Kadar je otrok tega deležen, lahko gradi pozitivno samopodobo, gradi čustvo lastne vrednosti. Takrat si upa tudi tvegati, poskušati, raziskovati. Ni ga strah, saj se vedno vrne v varno zavetje, kjer ga spoštujejo in sprejemajo, četudi gre kaj narobe. Če je deležen nerazumevanja, zavračanja in hladnosti, lahko postane plašen in negotov. Ne ve, kako naj ravna, boji se odzivov staršev. Če je ob tem tudi fizično šibak, je še bolj ranljiv in tako postane tarča nasilja vrstnikov. Če je otrok z neustrezno samopodobo telesno močan, lažje postane neposredno nasilen do drugih.

Avtorji Thomas H. Ollendick, Susan W. White in Bradley A. White (2018, str. 566, lasten prevod), v knjigi omenjajo, da imajo mladostniki, kateri izvajajo nasilje nad drugimi, starše, kateri jih ne nadzorujejo pozorno in jim ne zagotavljajo ustrezne socialne podpore. V nekaterih družinah lahko starši spodbujajo uporabo agresivnega in nasilnega vedenja za reševanje konfliktov, prav tako nekateri učenci in učenke, kateri oziroma katere izvajajo nasilje nad drugimi, poročajo o izpostavljenosti konfliktom v družini.

Na tem mestu bi se oprla še na Aleša Bučarja Ručmana, ki v svojem delu *Nasilje in mladi* (2004), kot enega glavnih dejavnikov, kateri vplivajo na nasilje mladih, opredeli družino. Kar v nalogi sicer že omenjam, vendar bi vseeno poudarila Aleševo razlago, saj se lahko vedno bolj opiramo na to, da družina odločilno vpliva na razvoj otrok. Odlično opredeli dva načina delovanja družine. Na eni strani imamo družine, v katerih starši zaslužijo visoko plačo, vendar s tem niso zadovoljni in so se zaradi vse večje potrošniške usmerjenosti družbe »prisiljeni« dokazovati sebi in drugim preko materialnih dobrin in ekonomskega položaja. Ti starši preživijo v službah večino svojega časa, s čimer pa zapostavljajo svojo družino. Otroci so prepuščeni sami sebi oziroma vzgojiteljici ali najeti gospodinji. Številni straši kompenzirajo pomanjkanje svojega časa z različnimi darili, počitnicami itd. Proces oblikovanja otrokove lastne presoje, kaj je prav in kaj ne, je zelo otežen. Na drugi strani pa imamo drugo skrajnost. Revne družine, v katerih so starši brezposelni ali pa prejemajo minimalne dohodke, s katerimi veččlanska družina težko shaja. V primeru daljše brezposelnosti oz. dolgotrajnega slabega ekonomskega položaja in odrekanja se pričnejo v družini kazati tudi psihološke posledice, ki vplivajo na medosebne odnose. Nevarnost vdaje v usodo je velika. Tako se je zgodilo pri enem od mojih uporabnikov na praksi. Ker mu svetovalna delavka med počitnicami ni bila na voljo, da bi mu svetovala, kako z drugim poskusom vpisa na srednjo šolo, se pač ni vpisal. Bolj ali manj izražena nervoza povzroči tudi več sporov v družinskem vsakdanu. Ob vsem tem pa so seveda najbolj prizadeti otroci in mladostniki, ki so tako prikrajšani za normalno družinsko življenje. Otroci revnih staršev so že na samem začetku prikrajšani za številne želje in imajo nenazadnje tudi slabše možnosti za doseg boljše izobrazbe, boljšega položaja v družbi in izhoda iz položaja, v katerem se nahajajo. Obstaja velika nevarnost, da bo prišlo do začaranega kroga, v katerem bodo otroci revnih ostali revni, enako pa se bo zgodilo tudi z njihovimi otroki itd. Opredeli tudi tri skupine staršev nasilnih otrok:

- starši, ki otroku ne dajejo dovolj ljubezni in ga ne spoštujejo;
- starši, ki dajejo otroku preveč svobode in mu ne postavljajo jasnih meril;
- starši, ki otroka vzgajajo grobo, kaznovalno in kjer je v družinah nasilje sredstvo za reševanje sporov (Bučar Ručman, 2002, str. 146-147).

Zdi se, da lahko kot »krivca« za načine odzivanja učencev in učenk na določene situacije in njihov način čustvovanja opredelimo kar družino. Posledično pa seveda tudi šolski prostor, ki učence in učenke s kakršnimi koli odstopanji takoj popredalčkajo in začnejo obravnavati kot

»problematične« oziroma »pod« ali »nadpovprečne«. Tukaj imam v mislih tudi, ko šola učence z izjemnimi dosežki nagrajuje in s tem kaznuje tiste manj uspešne. Otroci in mladostniki tako doživljajo tesnobo, ki je povezana s slabo samopodobo in pa agresivnimi starši in nenazadnje tudi učitelji in učiteljicami.

Schmidt (2018) tako navaja, da se tesnoba pogosto začne v mladostniškem obdobju, povezana je s slabo samopodobo mladostnika in agresivnimi starši. Vsak strah lahko postane tesnoba, ta pa fobija. Strah pred višino je že takšen, čeprav sam po sebi dokaj naraven. Prirojen je tudi strah pred temo, tako pogost pri otrocih. Otroci se bojijo marsičesa, ko opazujejo vedenje odraslih. Strah nas je lahko vsega. Strah blokira. Strah je lahko vzgojno sredstvo. Strah je v osnovi vsake travme in je najpomembnejši epigenetski dejavnik. Vzame nam možnost, da smo srečni (Schmidt, 2018, str. 128). Tudi sama imam tako izkušnjo, ki je ne bom pozabila, in sicer osnovnošolski učitelj za športno vzgojo nas je »vzgajal« s pomočjo sejanja strahu. Po zaključeni osnovni šoli sem še nekaj let doživljala nočne more in razmišljala, zakaj je imel tak pristop do učencev. Ni uporabljal zgolj kričanja in zmerjanja, včasih je uporabil tudi fizično silo, da je pokazal, kdo je glavni v prostoru. Vsi smo se ga bali. Seveda je bil na trenutke tudi zabaven, vendar samo dokler so stvari tekle njemu po godu.

Schmidt (2018) zapiše, da je v Sloveniji je 19. 11. 2016 začel veljati zakon o prepovedi fizičnega kaznovanja otrok. Spremljamo lahko nenavaden pojav, da je število prijav nasilja in spolne zlorabe nad otroki v zadnjih letih močno upadlo, kar se ne zdi realno. Je v ozadju strah? Mogoče revščina? Če se ne prijavljajo toliko hude oblike nasilja, kot je spolno nasilje, kakšno je šele stanje na področju zanemarjanja otrok kot najpogostejše oblike nasilja nad otroki in mladostniki, saj verjetno obsega več kot polovico vsega slabega, kar se dogaja otrokom. Zanemarjanje povzroči veliko smrti otrok v starostnem obdobju do dveh let. Življenjske potrebe otroka, da se lahko razvija in raste (te niso razvrščene po pomembnosti, saj bi bile nujne kar vse naštet), so: primerna prehrana, osebna higiena, zdravstvena zaščita, čustvena podpora, družinska struktura, varnost, kognitivne spodbude, skrb za mentalno zdravje, zaščita pred nasiljem v družini, zaščita pred nasiljem v skupnosti, čas za otroka kot povezovalc vseh otrokovih potreb (Schmidt, 2018, str. 129–130).

Telesno kaznovanje otrok v svojem delu naslovi tudi avtorica Elizabeth A. Stanko (2003) z naslovom *The meanings of violence*. Lahko trdim, da fizično kaznovanje otrok pušča posledice

tako v trenutku, ko se to zgodi, kot tudi v prihodnjem razvoju otroka in nenazadnje vpliva na prihodnost družbe kot celote.

1.3.3 Značilnosti vpletenih v nasilje med vrstniki

Pušnik (1999) značilnosti žrtev opisuje kot telesno šibkejšo, ki je edina zunanja lastnost.

Tipična žrtev kaže več tesnobe in negotovosti kot drugi učenci in učenke. Pogosto so previdne, občutljive in mirne. Kadar jih drugi učenci ali učenke napadejo, pogosto reagirajo z jokom, nemočno jezo in umikom. Žrtve trpijo zaradi nizke stopnje samospoštovanja in imajo nasploh slabo samopodobo. Zdi se jim, da niso uspešne, počutijo se neumne, ponižane, neprivlačne, zapuščene in osamljene. Pogosto so v zadregi in jih je sram. Počasi začno celo sprejemati nasilje nad njimi kot nekaj, kar si zaslužijo.

Tipičnega povzročitelja nasilja je težko opisati. Zabukovec Kerin (v Klemenčič, Karajić in Sitar, 2016, str. 10) navaja, da imajo povzročitelji oziroma povzročiteljice nekaj skupnih lastnosti:

- ne čutijo se sposobni spoprijeti z vsakodnevnimi dogodki, raje se ne bodo potrudili, kot da bi doživeli neuspeh;
- sami so žrtve ustrahovanja in/ali drugih vrst nasilja, največkrat v družini;
- prihajajo iz družin, kjer cenijo avtoriteto, moč, materialni uspeh;
- ne čutijo obžalovanja, kadar prizadenejo vrstnico ali vrstnika, pogosto menijo, da ni dovoljeno kazati čustev;
- ne sprejemajo odgovornosti za svoja dejanja.

Brejc, Koren, Mugnaioni Lešnik in Logaj (2009) termin opazovalca oziroma opazovalke opredelijo kot subjekt ali subjekte, ki so neko nasilno dejanje opazovali oziroma videli.

Podoben, a ne enak je izraz »priča«, ki je pravni termin in pri kaznivih dejanjih zavezuje subjekta, ki je prisostvoval kaznivemu dejanju, da v kazenskem postopku priča o videnem.

Opazovalec/opazovalka je termin, ki je bolj nevtralen, izraža lahko celo pasiven, indiferenten odnos do dogodka, ki ga opazovalec opazuje. Obenem tudi ne zavezuje k nekemu dejanju ali posredovanju, čeprav se vse novejšje teorije in metode za preprečevanje nasilja v šoli, družini, na delovnem mestu usmerjajo tudi k opazovalcem nasilja kot aktivnemu subjektu v dinamiki

nasilnega dejanja. Iz pasivnih opazovalcev poskušajo narediti aktivne subjekte, ki sporočijo o nasilju, posredujejo, se postavijo za žrtev – skratka, ki posežejo v dogajanje.

1.3.4 Nasilje v slovenskih šolah

Bučar Ručman (2004) navaja, da se v naših šolah nasilje dogaja znotraj razredov ter v neposredni bližini šol, učenci in dijaki pa se z nasiljem srečujejo tudi na poti v šolo. Najbolj razširjeno in očem tudi najbolj skrito nasilje je psihično nasilje. Izvajalci te oblike nasilja so v določeni meri skoraj vsi učenci (vedno se zgodi, da nekdo nekoga užali, zmerja ...). Dokler je to nasilje omejeno na redke primere, temu ni treba pripisovati prevelikega pomena, huje postane takrat, ko posameznik ali skupina nenehno izvaja pritisk nad določeno osebo. Psihično nasilje se izvaja v vseh šolskih prostorih (razredih, telovadnici, jedilnici itd.) tudi v prisotnosti učiteljev. Za fizično nasilje pa velja, da si še tako predrzen nasilnež (praviloma) ne upa trpinčiti žrtve v prisotnosti učitelja. Vendar se ti med odmorom umaknejo in žrtve so ponovno prepuščene same sebi. Kljub različnim ukrepom na šolah (varnostniki, kamere, identifikacijske kartice, učiteljski nadzor it.) se fizično nasilje ni ustavilo, temveč se je samo premaknilo na mesta, ki niso nadzorovana (dvorišča, igrišča, okolica šole itd.). Tako pri nas prihaja do fizičnega obračunavanja na šolah, v okolici šol in/ali na poti v njih (Bučar Ručman, 2004, str. 107–108).

Naprej Bučar Ručman (2004, str. 108) zapiše, da je anketa o trpinčenju oz. ustrahovanju, ki so jo na šestih osnovnih šolah v Ljubljani in okolici izvedli raziskovalci Pedagoške fakultete, pri čemer so zajeli 1.382 učencev osnovne šole od prvega do osmega razreda, prišla do naslednjih ugotovitev: vsaj 45 % učencev poroča o ustrahovanju, vsaj 20 % jih je to doživelo več kot samo enkrat ali dvakrat, približno 5 % pa jih to doživlja vsakodnevno. Skoraj četrtina oz. 24 % učencev trdi, da so jih v tekočem letu ustrahovali na poti v šolo ali iz nje (vsaj enkrat ali dvakrat), 27 % pa jih je kot mesto ustrahovanja navedlo še druge kraje (na ulici, v bližini doma, na poti k interesnim dejavnostim). Po pogostosti prednjači skupina vedenj, ki pomenijo verbalno nasilje (zmerjanje in žalitve, zafrkavanje itd.), sledi pa fizično nasilje (tepli so me, brcali, spotikali, porivali itd.) (Dekleva, 1996, kot navedeno v Bučar Ručman, 2004).

Katja Košir v svoji knjigi (2013, str. 79–80) piše tudi o merjenju medvrstniškega nasilja, torej o tem, kako pogosto se to na šolah dogaja. Pravi, da so v številnih raziskavah avtorji poskušali odgovoriti o pogostosti in intenzivnosti trpinčenja v šoli, vendar pa Sanders in Phye (2004)

opozarjata, da so rezultati raziskav med seboj pogosto neprimerljivi, saj v njih niso bili uporabljeni standardni protokoli – razlikujejo se v zastavljenih vprašanjih, časovnem intervalu, o katerem naj bi učenci poročali, operacionalni opredelitvi medvrstniškega nasilja. Ocene pogostosti medvrstniškega nasilja pa zelo verjetno podcenjujejo dejansko pogostost pojava, kadar se udeleženci v raziskavi ne zavedajo problema in trpinčenje pojmujejo kot normalen del odraščanja. Sodelovanje v tovrstnih raziskavah od učenca, ki je žrtev medvrstniškega nasilja, zahteva, da prizna podrejeni, šibkejši položaj; možno je, da učenec tega ni pripravljen priznati (Košir, 2013), kar se je pokazalo tudi v rezultatih moje raziskave.

1.4 Ukrepanje ob medvrstniškem nasilju v šoli in vloga šole pri zmanjševanju nasilja

Kdor ne ukrepa proti nasilju, si zatiska oči pred njim ali ga namerno prezre, je soodgovoren za njegovo naraščanje in širjenje (Erb, 2004, str. 14).

Že sama izjava »šola je drugi dom« nam pove, da otroci velik del časa preživijo v šoli. Če gledamo po deležih, je čas, ki ga otrok preživi v šoli, na drugem mestu, takoj za časom, ki ga preživi doma (vključno s spanjem). Že samo ta podatek daje jasno vedeti, da ima v šoli preživet čas velik vpliv na posameznikovo vedenje (Bučar Ručman, 2004, str. 148).

Šola kot institucija z izrazito storilnostno naravnanoostjo povzroča tekmovalnost in tako ustvarja možnost za agresivno vedenje učencev. K vsej večji tekmovalnosti in s tem k naraščajočemu pritisku na otroke vodi naraščajoč pomen izobrazbe v družbenem, javnem in zasebnem življenju. Izobrazba je v visoko modernih družbah eden ključnih elementov mladosti, tako da se mladost lahko definira kot izobraževalni moratorij (Mencin Čeplak, 1999, v Bučar Ručman, 2004, str. 149).

Šola pa lahko za otroka pomeni tudi prostor, kjer se počuti varnega in ki pozitivno vpliva na njegov razvoj. Pomembno varovalno vlogo ima lahko šola pri otroku, ki je izpostavljen neugodnim družinskim razmeram. Drugače pa je pri otroku, ki je izpostavljen že neugodnim družinskim vplivom, tem lahko slaba šolska izkušnja pomemben dodaten ogrožujoč dejavnik razvoja. Varovalni dejavnik lahko predstavlja dober odnos z enim od učiteljev, sprejetost med vrstniki, povezanost s skupino, dober šolski uspeh, ugodna šolska in razredna klima (Bitenc, 1999, v Bučar Ručman, 2004, str. 149).

Odnos do otrok mora temeljiti na demokratičnosti, kar pomeni, da učitelj zmore aktivno poslušati učence, spoštovati zasebnost vsakega izmed njih in sprejemati čustva in občutenja svojih učencev (Bitenc, 1999, v Bučar Ručman, 2004, str. 149).

Na nasilno vedenje otroka lahko šola vpliva z naslednjimi dejavniki:

- splošno neugodno psihosocialno ozračje šole (velikost šole, veliko število učencev, red v šoli, prisila ali kaznovanje);
- učiteljeva osebnost (strog, popustljiv, nedosleden, nerazumevajoč, nepravičen);
- prevelika storilnostna naravnost šole (povečana storilnostna naravnost šole spodbuja tekmovalnost; mnogi učenci niso kos visokim zahtevam šole. Zaradi neuspeha izgubljajo voljo do učenja in prizadevanja v šoli, vse to pa spodbuja razne odpore in nasilno vedenje);
- neugodni odnosi med otroki (posmeh, preganjanje, trpinčenje, ustrahovanje, izsiljevanje);
- nezmožnost gibanja in drugačnega telesnega sproščanja (otroci, ki morajo veliko časa preživeti v istem prostoru, v isti skupini, ne sproščajo svojih napetosti s športom itd.) (Lampe idr., 2002 v Bučar Ručman, 2004, str. 149) .

Karajić, Klemenčič in Sitar (2016) pripisujejo velik pomen takojšnji intervenciji, torej zaustavitvi nasilja in zaščiti žrtve. To je dolžnost vsake zaposlene in zaposlenega v vzgojno-izobraževalnem zavodu ne glede na naloge, ki jih v šoli opravlja oziroma ne glede na siceršnje kompetence. Prav zato morajo pri oblikovanju odgovorov o ravnanju ob zaznavi vrstniškega nasilja sodelovati vsi – vodstvo, svetovalna služba, učiteljice in učitelji, vzgojiteljice in vzgojitelji in podporno osebje. Po takojšnji intervenciji, ko ustavimo nasilje, sledi procesna intervencija, ki jo skrbno načrtujemo glede na situacijo oziroma dogodek. Pri načrtovanju procesnega dela z žrtvijo, povzročiteljicami in povzročitelji ter opazovalci oziroma opazovalkami najbolj sodelujeta razredničarka oziroma razrednik in šolska svetovalna služba. Dobro je, da se vključijo tudi drugi učitelji in učiteljice, če so z dogodkom povezani (se je zgodilo med njihovo uro, je otrok zaupal njim ali pa je v dogodek neposredno ali posredno vpletenih več otrok iz razreda ali iz različnih razredov). Ravnateljico oziroma ravnatelja pa je treba (vsaj) seznaniti z dogodkom in z načrtom dela.

Karajić, Klemenčič in Sitar (2016) kot najpomembnejše načelo pri obravnavi medvrstniškega nasilja opredelijo načelo ničelne tolerance do neodzivnosti. Intervencija je pomembna z več vidikov – zaščite žrtve, obravnave povzročitelja oziroma povzročiteljice in tudi zato, ker je dosledno odzivanje na nasilne medvrstniške situacije dobra preventiva. Če bomo v šolskem prostoru zavzeli ničelno toleranco do neodzivnosti na nasilje med vrstniki in vrstnicami ter usklajeno reagirali, ga v največji meri preprečevali (dežurstvo na hodniku, pozornost do »skritih kotičkov« na šoli), bomo za učence in učenke najbolj učinkovit zgled in prepričljiv vzor.

Bertok in drugi (2016, str. 18–19) pravijo, da je važno, da otrok v razredu ne prepustimo samim sebi – podprimo jih, zanimajmo se za njihove odnose naklonjenosti in nenaklonjenosti, lajšajmo jim graditev vrstniške skupnosti. Pomagajmo jim živeti in socialno preživeti v razredu vrstnikov in vrstnic. Običajna vprašanja »Kdo je kriv, kdo je začel, kaj je narobe z vami?!« so nekoristna. Raje se vprašajmo, zakaj se nekaterim v razredni skupnosti zdi nujno ravnati nasilno. Se ob tem nadejajo prestižne ali vsaj zasilne vključenosti v skupino? Se hočejo s tem izogniti nesprejetosti in razvrednotenosti? Skratka, najdemo odgovore na vprašanje, kako v razredu zmanjšati razloge za nasilno vedenje, težnjo po medvrstniškem nasilju. Otrokom pomagajmo razvijati in popravljati medsebojne odnose. Krepimo odnose in čustva naklonjenosti ali vsaj zahtevajmo strpnost. Vzpostavljajmo povezanost skupine, preprečujmo »klike«, razvijajmo kulturo vključevanja. Bližine pa ne vsiljujmo, ne obsojajmo vsakega medosebnega oddaljevanja, vsakega ne vključevanja. Zavedajmo se, da izsiljena vključitev prinaša tveganje drugačnega, morda še bolj škodljivega izključevanja. Poskrbimo pa za to, da ne bo nihče sistematično potiskan na rob vrstniške skupine. Otroke odvrčamo od delitev, v sodelovanju z njimi jim postavljajmo skupne cilje, spodbujajmo združevanje in medsebojno pomoč. V življenje razreda uvajajmo čim več dejavnosti, ki so nezdružljive z nasiljem, torej takšnih, pri katerih za nasilje sploh ni prostora. Poudarjajmo prispevke vseh in krepimo kulturo sodelovanja v sicer težavnem tekmovalnem šolskem kontekstu. Ko izpostavljamo, kaj nam je skupnega, se spomnimo tudi na glas ceniti razlike, ki so med nami (Bertok idr., 2016, str. 18–19).

Kako naj bi učence in učenke obvarovali medvrstniškega nasilja pa je vprašanje, na katerega v svoji knjigi odgovori Ken Rigby (2012, str. xiii); pravi, da bi morali učence in učenke izobraževati o naravi in škodljivosti medvrstniškega nasilja – »bullyinga«, ter poziva k učenju

prosocialnega vedenja in razvoja socialnih veščin, ki pripeljejo do pozitivnih medosebnih odnosov med vsemi učenci in učenkami (Rigby, 2012, str. xiii). Točno to so predlagali tudi učenke in učenci, ki so izpolnjevali anketo. Zapisali so, da bi otroke mentalno pripravili na to, da se nasilje lahko zgodi; da bi v šoli večkrat govorili o tem (medvrstniškem nasilju) in o tem, kako to vpliva na žrtev, ter da bi uvedli dejavnosti, kjer bi učenci in učenke (povzročitelji in žrtve) lahko sodelovali med seboj.

1.5 Otroci in mladostniki v času širjenja okužbe COVID-19

V Sloveniji smo prvo okužbo z novim koronavirusom potrdili 4. marca 2020. Epidemiološko situacijo spremljamo z okrepljenim testiranjem, glede na število okuženih pa sprejemamo in prilagajamo ukrepe za zaježitev širjenja novega koronavirusa med nami. Uradni podatki o številu okuženih kažejo, da se soočamo z drugim valom epidemije nalezljive bolezni koronavirusa. Priča smo njenemu hitremu in eksponentnemu širjenju med populacijo, zato je Vlada razglasila epidemijo na celotnem območju Republike Slovenije (GOV.SI, 2021).

Vlada je sprejela mnoge ukrepe, eden izmed njih je bil tudi šolanje od doma oziroma pouk na daljavo. Mnogim staršem in tudi otrokom je ta ukrep predstavljal velik izziv. Kaj pa se je med šolanjem od doma dogajalo z medvrstniškim nasiljem? Na to vprašanje bom skušala odgovoriti s pomočjo raziskave, izvedene na šoli. Številni mediji so napreč poročali o povečanem nasilju v intimnopartnerskih odnosih, najverjetneje pa to velja za vse vrste nasilja.

V času epidemije koronavirusa je mnogo otrok in mladostnikov veliko časa preživelo na elektronskih napravah, ob igranju igrice in uporabi interneta ter družbenih omrežij (Dobnik Renko idr., 2020). Tehnologija in mediji pa vplivajo na razvoj ter mentalno zdravje, zato morajo starši, učitelji in sami mladostniki več pozornosti posvetiti boljšemu razumevanju zdrave uporabe družbenih omrežij v času epidemije. Ukrep zaprtja šol je mladim onemogočil uresničevanje pomembnih razvojnih nalog, vezanih na druženje z vrstniki in osamosvajanje od družine (Dobnik Renko idr., 2020).

Strokovnjaki poudarjajo, da so mladi primerjalno bolj izpostavljeni negativnim posledicam zmanjšanih socialnih stikov, še posebej z vrstniškimi skupinami. Nekaj tedenska izolacija v zaznavah mladih predstavlja pomemben del življenja, ki je v primerjavi z zaznavo odraslih,

sorazmerno večji. V tem razvojnem obdobju so socialni stiki zelo pomembni tudi za razvoj možganskih funkcij (Power, Hughes, Cotter in Cannon, 2020).

Na spletni strani Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) sem opazila zavihek z naslovom »otroci in mladostniki«. Na spletni strani navajajo, da se otroci zgledujejo po obnašanju odraslih in v njihovem obnašanju iščejo tudi pomiritev, zato odraslim in staršem svetujejo, da, če se le da, ostanejo mirni, z otrokom pa se o nastali situaciji pogovarjajo. Objavljena je tudi povezava z napotki, kako se pogovarjati z otroki o koronavirusu.

Mladim je na voljo tudi spletna svetovalnica *#tosemjaz*, kjer lahko napišejo vprašanja ali poiščejo informacije o različnih temah, kot so: spolnost, odnosi, duševno zdravje, medvrstniško nasilje in še mnogo več. Do svetovalnice je objavljena tudi povezava.

Na spletni strani *Programa preventivnega zdravstvenega varstva otrok in mladostnikov ZDAJ.net* so zbrane številne vsebine o otrocih in mladostnikih v povezavi z novim koronavirusom (NIJZ, 2020).

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Za raziskovanje teme medvrstniškega nasilja sem se odločila, ker že celo življenje spremljam mladostnike in otroke, ki se srečujejo z medvrstniškim nasiljem. Na eni izmed ur, ki smo jo izvajali preko zoom aplikacije, smo s kolegicami in kolegom prišli na temo medvrstniškega nasilja; pogovarjali smo se o posledicah, ki jih nekateri občutimo še danes. Zaradi teh podatkov sem izvedla hitro kratko raziskavo (na socialnem omrežju Facebook, v skupini, v katero so včlanjeni vsi študenti, 4. letnika Fakultete za socialno delo, sem prosila vse, da mi napišejo sporočilo o lastni izkušnji in posledicah medvrstniškega nasilja) med kolegi iz našega letnika, v kateri sem ugotovila, da so mnogi od njih občutili gnus do sebe zaradi zbadanja. Eden od kolegov je podelil zgodbo, ki se je sicer odvijala ob čakanju na verouk, kjer so ga vrstniki počakali nekje na samem in začeli pljuvati nanj. Nekateri kolegice omenjajo, da so bile na strani povzročiteljic in jim je sedaj, ko se zavedajo svojih dejanj, zelo žal za vse storjeno. Sama imam tri nečakinje in enega nečaka, ki so vključeni v šolski sistem in domov prihajajo z zgodbami o medvrstniškem nasilju. Celó tako hudem, da si kakšen dan ne upajo v šolo. Ker pa sem bila tudi sama žrtev medvrstniškega nasilja in pozneje tudi povzročiteljica, si prizadevam k temu, da medvrstniško nasilje čimbolj omejimo, če ne celo izničimo. Zato me zanima, kaj je sploh vzrok za medvrstniško nasilje in kako se šole s to težavo soočajo. Zanima me tudi, kako na to gledajo otroci in mladostniki. Zanima me, ali se počutijo dovolj varne in zaupajo učiteljem in učiteljicam, da se na šoli ne bi izvajalo nasilje. Če pomislim na svoje osnovnošolske dni, smo se učiteljicam bali povedati, da nas kdo žali ali pretepa, saj o tem ni želel nihče slišati. Da bom raziskavo izvedla na Osnovni šoli Martina Krpana, sem se odločila zato, ker sem tam opravljala prakso v zadnjih dveh letih študija. Spoznala sem osebje, zaposleno na šoli, in tudi veliko učencev, kateri so bili tudi moji uporabniki. Vzdušje na šoli se mi ne zdi nič kaj drugačno kot na katerikoli drugi osnovni šoli. Prav tako se mi zdi, da učiteljice in učitelji dobro sodelujejo učenci in učenkami. Lahko zaznamo rahlo avtoritaren odnos nekaterih učiteljic do učencev in učenk. Za zadnjo triado sem se odločila, ker se mi zdi, da učenci in učenke že dobro razlikujejo med »neprimernim obnašanjem« ter medvrstniškim nasiljem. Prav tako zato, ker se mi zdi, da je medvrstniško nasilje bolj prisotno v višjih razredih osnovne šole.

2.1 Raziskovalne hipoteze

H1: Več kot polovica učencev in učenk razume pojem medvrstniškega nasilja, naštejejo vse »sestavne dele« nasilja.

H2: Več kot polovica učencev in učenk je že bila v vlogi žrtve.

H3: O medvrstniškem nasilju učenci in učenke raje spregovorijo s prijatelji/prijateljicami kakor z učitelji/učiteljicami ali starši.

H4: Povzročitelji so večkrat učenci kakor učenke.

H5: Več kot polovica učencev in učenk meni, da se na šoli namenja dovolj pozornosti preprečevanju nasilja.

H6: Zaradi epidemije koronavirusa in ukrepa šolanja od doma, ki je bil med epidemijo sprejet, so bili učenci in učenke medvrstniškemu nasilju izpostavljeni/izpostavljene manj kot običajno.

H7: Učenci v šoli opazijo največ fizičnega nasilja, medtem ko učenke opazijo več psihičnega nasilja.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave, model raziskave, spremenljivke

Za diplomsko nalogo sem uporabila kvantitativno raziskavo, saj sem zbirala številčne podatke o pojavih, ki me zanimajo (Mesec, 2009, str. 85). Zanima me, ali učenci in učenke poznajo pojem medvrstniškega nasilja, ali je več povzročiteljev dečkov ali deklic, ali spol sploh vpliva na to, v kakšni vlogi se učenci znajdejo pri medvrstniškem nasilju. Zanima me tudi, ali učenci in učenke menijo, da se v šoli dovolj govori o medvrstniškem nasilju in kdo je po njihovem mnenju večkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja, kakšne oblike medvrstniškega nasilja so najpogostejše med učenci in učenkami in ali so doživljali medvrstniško nasilje tudi med epidemijo COVID-19, ko so se šolali od doma. Raziskava bo tudi empirična in deskriptivna oziroma opisna (Mesec, 2009, str. 81–84).

Spremenljivke v moji raziskavi so: spol, poznavanje pojma medvrstniško nasilje, pojavne oblike medvrstniškega nasilja, udeleženosť v medvrstniškem nasilju, vloge učencev v medvrstniškem nasilju, doživljanje medvrstniškega nasilja med epidemijo koronavirusa, govor o medvrstniškem nasilju, kraj izvajanja medvrstniškega nasilja.

3.2 Raziskovalni instrument in viri podatkov

Uporabljen merski instrument pri raziskavi je anketni vprašalnik, izveden v 7., 8. in 9. razredu osnovne šole. Anketni vprašalnik vsebuje 15 vprašanj zaprtega, odprtega in polodprtega tipa. Za vprašanja glede anket sem bila učencem in učenkam na voljo tudi med samim izvajanjem.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo raziskave sestavljajo učenci in učenke 7., 8. in 9. razreda Osnovne šole Martina Karpana v šolskem letu 2020/2021. V raziskovanje sem vključila celotno populacijo, saj je skupno število učencev in učenk 126. Tako sem izvedla popoln popis, saj bom zbrala podatke o vsaki enoti populacije (Mesec, 2009, str. 135). Predvidevala sem tudi možnost, da na dan anketiranja ne bodo prisotni vsi učenci in učenke in bo prišlo do osipa, zato se mi zdi vzorčenje nesmiselno, saj bi bil lahko vzorec premajhen. Ker bodo načeloma v raziskavo vključeni vsi učenci in učenke, bodo rezultati najbolj reprezentativni.

3.4 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v mesecu maju 2021 na Osnovni šoli Martina Krpana. S pomočjo svetovalne delavke na osnovni šoli sem anketiranje izvedla med urami pouka. Predhodno se je svetovalna delavka, ki je bila v okviru prakse tudi moja mentorica, z učitelji in učiteljicami dogovorila, da lahko pridem in učence ter učenkam razdelim ankete. Med izpolnjevanjem anket sem jim bila na voljo za kakršna koli vprašanja. Preden so začeli z reševanjem sem se jim predstavila in povedala, čemu ankete izpolnjujejo. Vse anketne vprašalnike sem dobila izpolnjene isti dan.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Zbrano gradivo sem obdelala in analizirala po metodi kvantitativne analize v juniju 2021. Podatke sem morala ročno prešteti in jih vnesti v program Microsoft Excel, kjer sem z njimi računsko operirala, izračunala sem odstotke ter rezultate prikazala s pomočjo grafov in tabel. Ti podatki bodo razvrščeni glede na spol. S pomočjo programa Microsoft Word pa sem pozneje podatke prikazala še glede na razred, ki so zapisani v tabelah.

4 REZULTATI

Rezultate sem predstavila z dejanskim številom učencev in učenk, ki so sodelovali pri raziskavi. Z grafi in tabelami pa sem dodala tudi odstotkovni prikaz. Analiza po spolu je prikazana v grafih, analiza po razredu pa v tabelah, saj so tako podatki najbolj pregledni.

V raziskavi, ki sem jo izvedla na šoli, je sodelovalo skupno 99 učencev in učenk. Anketni vprašalnik so izpolnjevali ustrezno, le pri 13. in 15. vprašanju, kjer je bilo vprašanje odprtega tipa, jih nekaj ni odgovorilo.

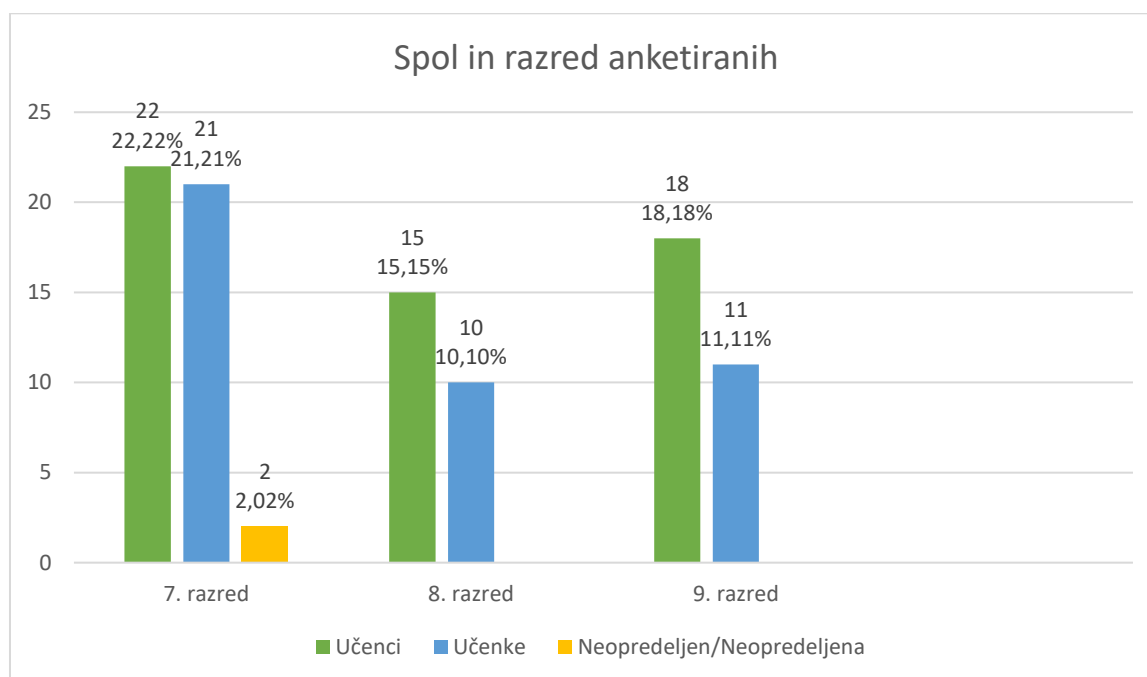
4.1 Spol in razred sodelujočih

Od 99 skupn sodelujočih jih je 45 iz sedmega razreda, 25 iz osmega razreda in 29 iz devetega razreda. V sedmem razredu je 20 učenk, 23 učencev in dva/dve, ki se nista želela/želeli opredeliti. V osmem razredu je 10 učenk in 15 učencev, v devetem razredu pa je 18 učencev ter 11 učenk.

V vprašalniku je tako sodelovalo 42 učenk, 56 učencev ter dva/dve neopredeljena/neopredeljeni.

Spol in razred sodelujočih sta prikazana v grafu 1, to sta bila odgovora na prvo in drugo vprašanje.

Graf 1 Spol in razred sodelujočih

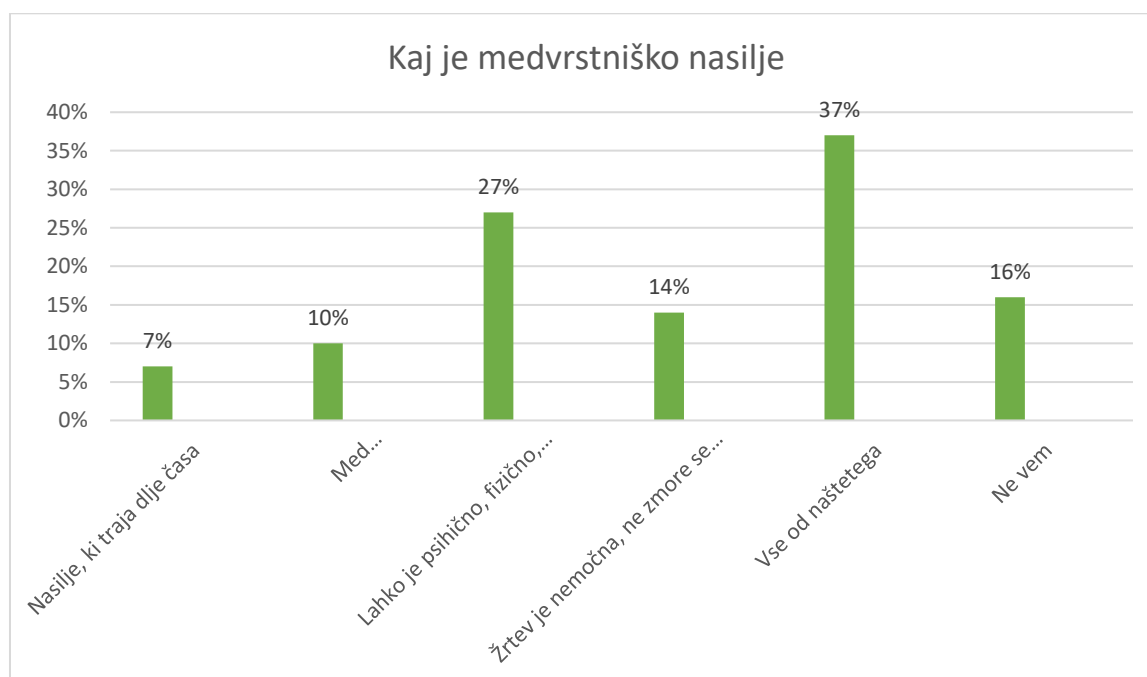
4.2 Opredelitev medvrstniškega nasilja

Tretje vprašanje je učence in učenke spraševalo: »Kaj je medvrstniško nasilje?«. Nanj so odgovorili vsi.

37 % vprašanih je odgovorilo na vprašanje povsem pravilno, obkrožili so odgovor »Vse od naštetega«. Ponujeni odgovori so naštevati vse »sestavne dele« medvrstniškega nasilja in pa tudi možnost obkrožiti, da odgovora ne poznajo. Ti »sestavni deli« so: »nasilje, ki traja dlje časa«, »med povzročiteljem/povzročiteljico in žrtvijo vlada neravnovesje moči«, »lahko je psihično, fizično, verbalno ali ekonomsko«, »žrtev je nemočna, ne more se ubraniti nasilja, občuti strah«.

Odgovor »Ne vem« je obkrožilo 16 % anketiranih, 27 % anketiranih je obkrožilo odgovor c) – da je medvrstniško nasilje lahko psihično, fizično, verbalno ali ekonomsko, 14 % vprašanih je obkrožilo odgovor »Žrtev je nemočna, ne zmore se ubraniti nasilja, občuti strah«, 10 % jih je obkrožilo odgovor »Med povzročiteljem/povzročiteljico in žrtvijo vlada neravnovesje moči« in 7 % je medvrstniško nasilje opredelilo kot nasilje, ki traja dlje časa.

Graf 2 Mnenje učencev in učenk o tem, kaj je medvrstniško nasilje

4.3 Najpogostejše opažene oblike medvrstniškega nasilja ter kje se medvrstniško nasilje v šoli izvaja

Četrto vprašanje je spraševalo po obliki medvrstniškega nasilja, ki jo najpogostejše opazijo na šoli.

Anketa je pokazala, da enako učencev opaža fizično kot psihično nasilje na šoli, ta odstotek znaša 24,24 %. Učenke opažajo tako fizično kot psihično nasilje, vendar je razlika za 1 %, torej dekleta večkrat opazijo psihično nasilje, in sicer 18,18 %. Spletno nasilje bolj opazijo fantje kot dekleta, in sicer 6 % fantov ter 5 % deklet. Presenetljivo je, da so odstopanja tako majhna in da so si rezultati tako podobni. Spolno nasilje pa opažajo samo dekleta, in sicer 3 %. 2 % pripadata še psihičnemu nasilju, ki sta jih prispevala dva neopredeljena oziroma neopredeljeni.

Graf 3 Katere oblike nasilja učenci in učenke najpogosteje opazijo na šoli

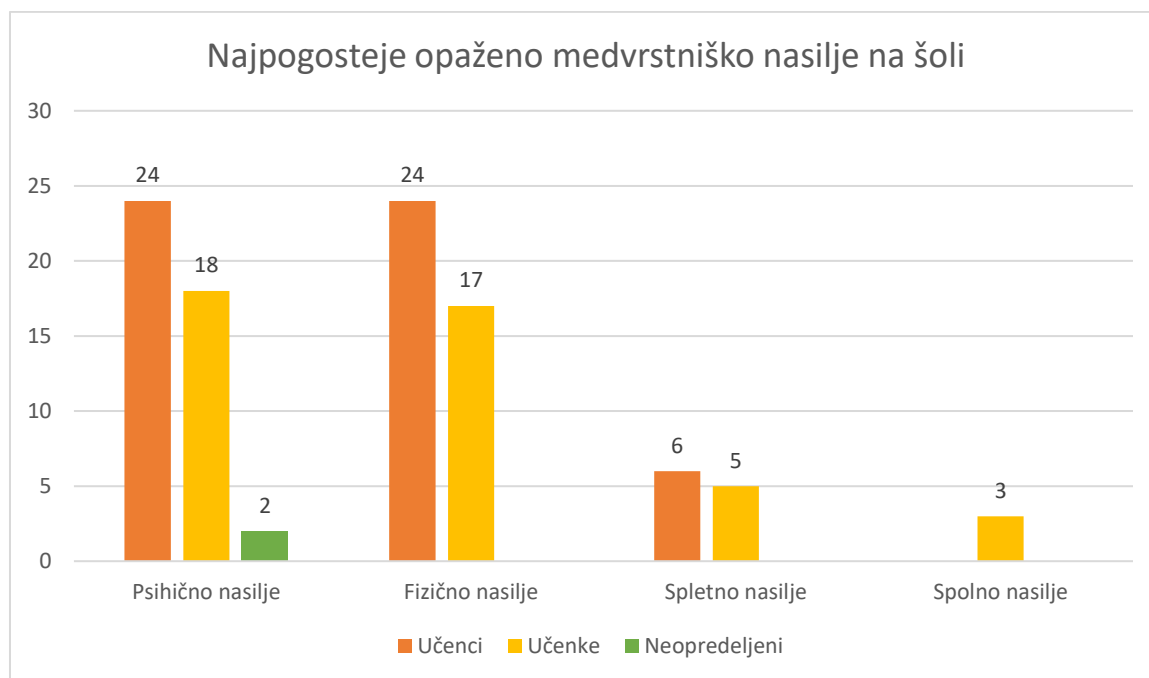

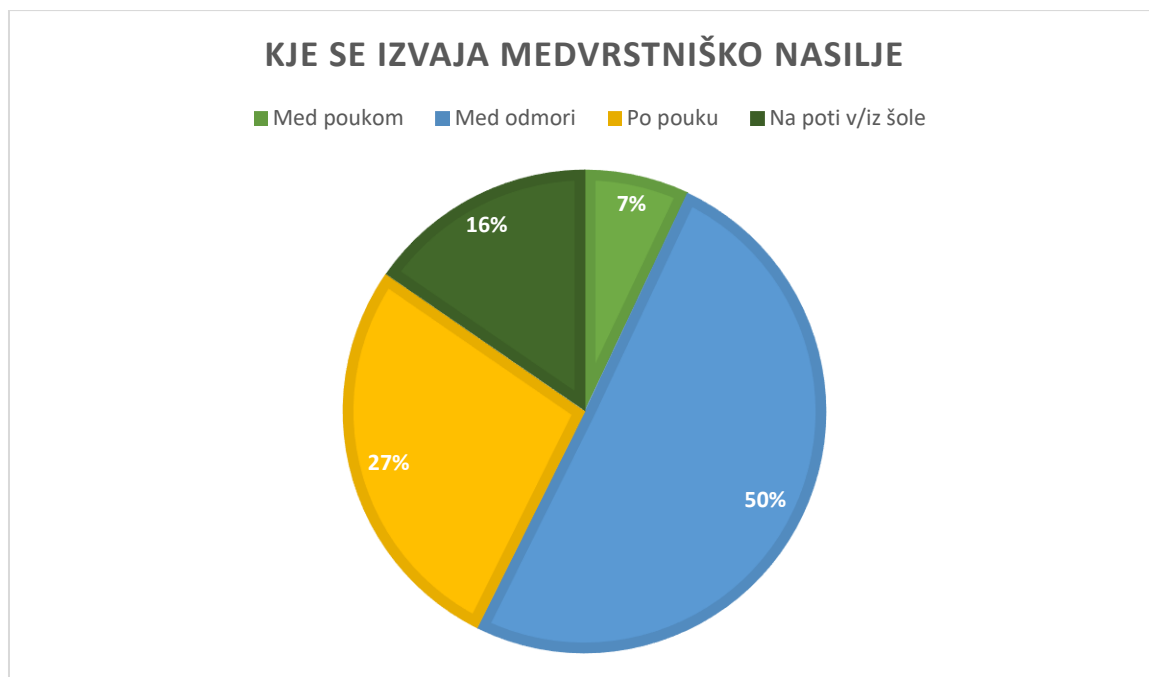
Tabela 1 Katere oblike nasilja učenci in učenke najpogosteje opazijo na šoli (glede na razred)

	Psihično nasilje	Fizično nasilje	Spletno nasilje	Spolno nasilje
7. razred	19 (42,2 %)	20 (44,4 %)	5 (11,1 %)	1 (2,2 %)
8. razred	10 (40 %)	11 (44 %)	4 (16 %)	/
9. razred	15 (51,7 %)	10 (34,5 %)	2 (6,9 %)	2 (6,9 %)

Tukaj bi prikazala tudi rezultate sicer 9. vprašanja, ki je učence in učenke vpraševalo, kdaj se medvrstniško nasilje izvaja; učenci so lahko obkrožili več odgovorov. Največ jih je obkrožilo odgovor »med odmori«, in sicer kar 72 učencev in učenk. Drugi najpogostejši odgovor je bil »po pouku«, tega je obkrožilo 39 učencev in učenk. Tretji najpogostejši odgovor, ki ga je obkrožilo 22 učencev in učenk, je bil »na poti v/iz šole«, najmanj učencev in učenk pa je obkrožilo odgovor »med poukom«, in sicer 10 učencev in učenk.

Rezultate, izražene v odstotkih (glede na število vseh obkroženih odgovorov), prikazujem z tortnim grafikonom.

Graf 4 Najpogosteje opaženo medvrstniško nasilje

Očitno je, da učenci in učenke največ medvrstniškega nasilja opazijo med odmori, in sicer kar polovica oziroma 50 %. Nekoliko manj učencev in učenk pa nasilje opazi po pouku, in sicer 27 %. 16 % učencev in učenk medvrstniško nasilje opazi na poti v oziroma iz šole. Najmanj učencev in učenk pa nasilje opazi med poukom, in sicer 7 %.

4.4 Udeležенost v medvrstniškem nasilju

77 učencev in učenk je že bilo udeležениh v medvrstniškem nasilju. Od tega 25 iz 7. razreda (20 učencev in 13 učenk ter 2, ki se nista želela/želeli opredeliti), 19 iz 8. razreda (14 učencev in 5 učenk) in 25 iz 9. razreda (9 učenk in 16 učencev). Skupaj 50 učencev, 27 učenk ter 2, ki spola nista želela/želeli opredeliti.

20 učencev in učenk pa še ni bilo udeležениh v medvrstniškem nasilju. Od tega 10 iz 7. razreda (2 učenca in 8 učenk), 6 iz 8. razreda (1 učenec in 5 učenk) ter 4 iz 9. razreda (2 učenci in 2 učenci). Skupno je to 5 učencev ter 15 učenk.

Graf 5 Prisotnost v medvrstniškem nasilju (glede na spol)

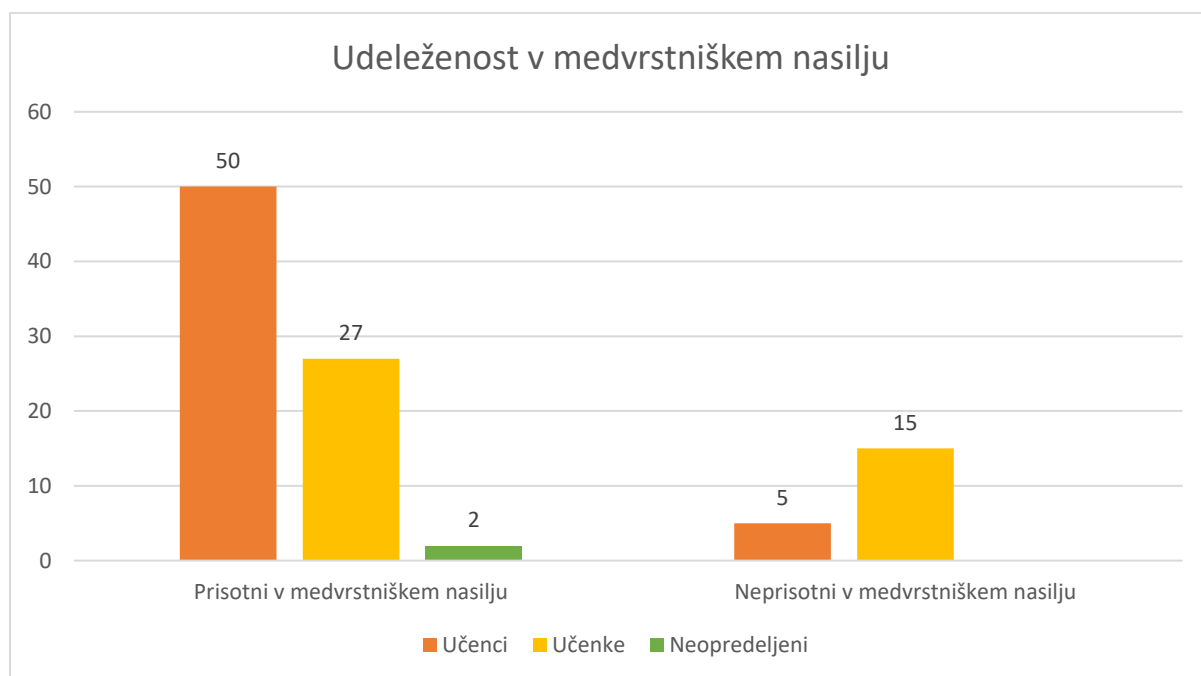

Tabela 2 Prisotnost v medvrstniškem nasilju (glede na razred)

	Prisotni v medvrstniškem nasilju	Neprisotni v medvrstniškem nasilju
7. razred	35 (35,35 %)	10 (10,10 %)
8. razred	19 (19,19 %)	6 (6,06 %)
9. razred	25 (25,25 %)	4 (4,04 %)

4.5 Vloge, v katerih so se znašli učenci in učenke, udeleženi/udeležene v medvrstniškem nasilju

Pri šestem vprašanju so morali učenci in učenke obkrožiti, v kakšni vlogi so se znašli oziroma znašle tisti/tiste, ki so že bili udeleženi oziroma udeležene v medvrstniškem nasilju.

Tukaj so učenci in učenke lahko obkrožili več odgovorov. Torej, če so se znašli v vseh treh vlogah, so to lahko tudi obkrožili. Da bi najbolje prikazala rezultate, jih ponazarjam s pomočjo tabele za vsak razred ins spol posebej.

Tabela 3 Vloge medvrstniškega nasilja, 7. razred

7. razred (N=45)	Povzročitelj/povzročiteljica	Žrtev	Opazovalec/opazovalka	Neudeleženi
Učenci	4	6	17	2
Učenke	/	3	11	8
Neopredeljen	/	1	1	/

Tabela 4 Vloge medvrstniškega nasilja, 8. razred

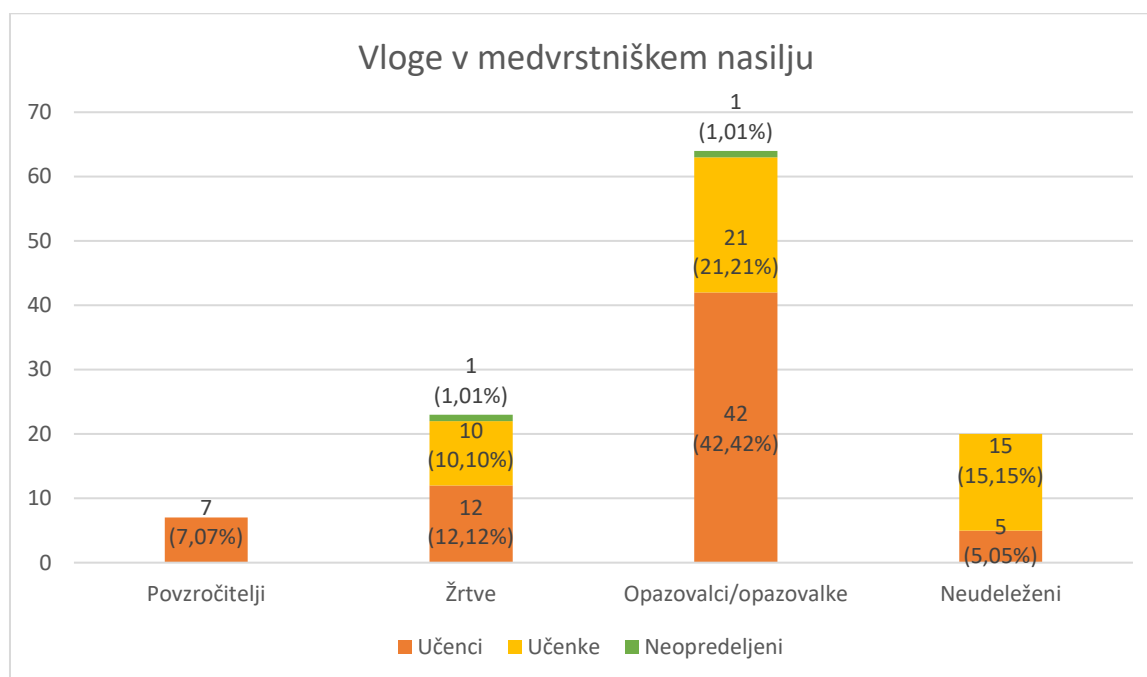
8. razred (N=25)	Povzročitelj/povzročiteljica	Žrtev	Opazovalec/opazovalka	Neudeleženi
Učenci	1	4	12	1
Učenke	/	1	4	5

Tabela 5 Vloge medvrstniškega nasilja, 9. razred

9. razred (N=29)	Povzročitelj/povzročiteljica	Žrtev	Opazovalec/opazovalka	Neudeleženi
Učenci	2	2	13	2
Učenke	/	6	6	2

Najpogostejši odgovor je torej, da so bili učenci in učenke v vlogi opazovalca oziroma opazovalke, teh učencev in učenk skupaj je kar 64, 42 učencev, 21 učenk ter ena oseba, ki se ni želela opredeliti. Najmanj pa se jih je opredelilo za povzročitelje, teh učencev je 7. Niti ena sama učenka se ni opredelila kot povzročiteljica. Kot žrtev se je opredelilo 12 učencev ter 10 učenk in ena oseba, ki se ni želela opredeliti po spolu, skupno 23 učencev in učenk. Spodaj te rezultate prikazujem tudi z grafom in številom v odstotkih.

Graf 6 Vloge medvrstniškega nasilja (glede na spol)

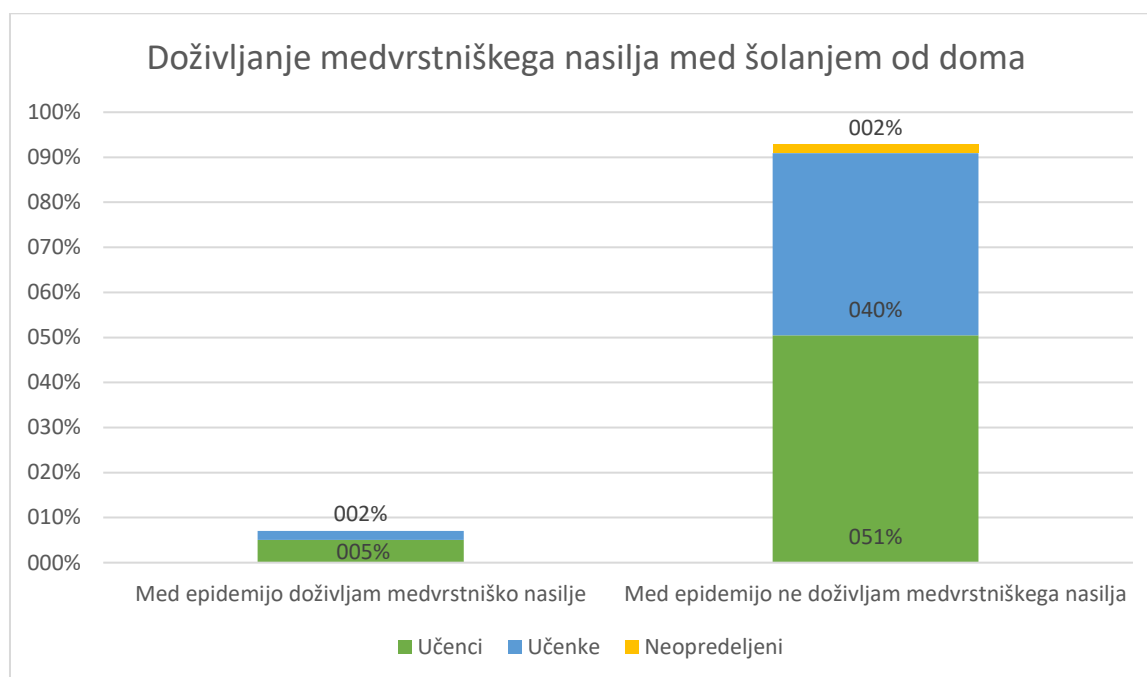

4.6 Doživljanje medvrstniškega nasilja med epidemijo koronavirusa

7. anketno vprašanje je učence in učenke vpraševalo, ali so medvrstniško nasilje doživljali tudi doma, med šolanjem od doma. Rezultati so pokazali, da med ukrepom »šolanja od doma«, manj učencev in učenk doživlja medvrstniško nasilje, in sicer je odgovor »NE« obkrožilo skupno kar 92 učencev in učenk (od tega 50 dečkov, 40 deklic ter dve osebi, ki se nista želeli opredeliti po spolu). Odgovor »DA« je obkrožilo skupno 7 učencev in učenk (od tega 5 dečkov ter 2 deklici).

Spodaj podatke prikazujem z grafom in rezultati, izraženimi v odstotkih.

Graf 7 Doživljanje medvrstniškega nasilja med epidemijo koronavirusa (glede na spol)

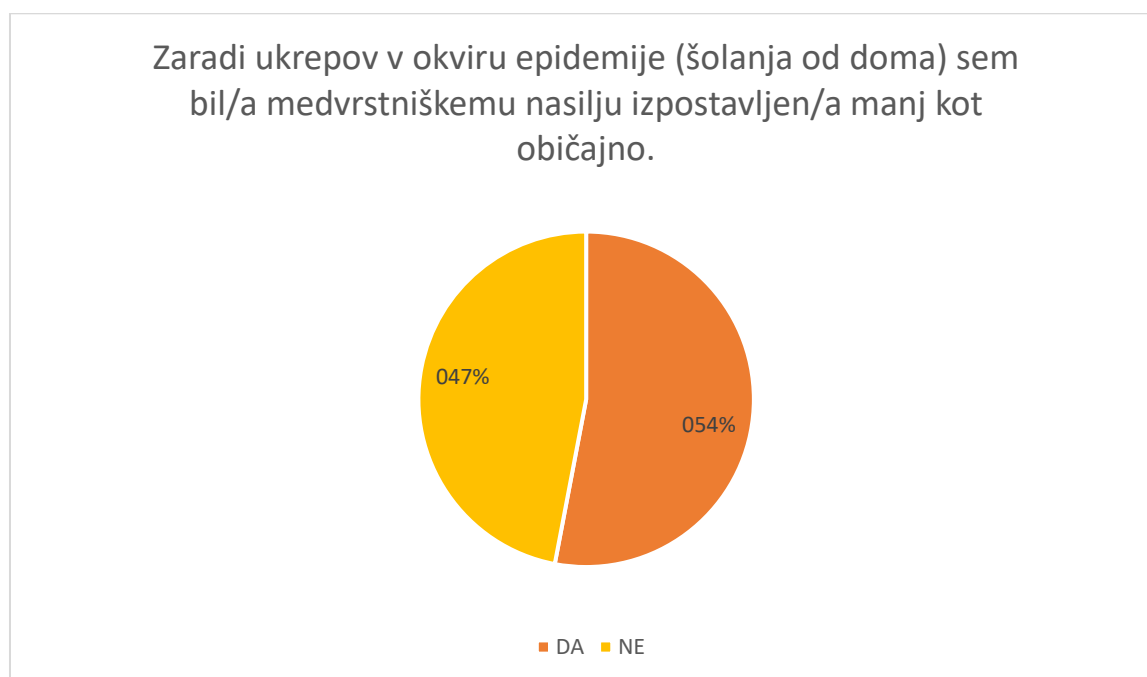

Jasno je, da učenci in učenke med šolanjem od doma doživljajo manj medvrstniškega nasilja, kakor, če hodijo v šolo.

Rezultatov 8. vprašanja zato ne znam povsem razložiti, saj je učence in učenke to vprašanje spraševalo, ali se jim zdi, da so bili zaradi šolanja od doma medvrstniškemu nasilju manj izpostavljeni kot običajno. Tu rezultati namreč ne sovpadajo z rezultati prejšnjega vprašanja. Na trditev »Zaradi ukrepov v okviru epidemije (šolanja od doma) sem bil/a medvrstniškemu nasilju izpostavljen/a manj kot običajno«, je odgovorilo z »NE« skupno kar 47 učencev in učenk, z »DA« pa 53 učencev in učenk (2 osebi, ki se nista želeli opredeliti po spolu).

To pomeni, da učenci in učenke niso razumeli/razumele vprašanja ali pa na prejšnje vprašanje niso odgovarjali iskreno. Rezultati prejšnjega vprašanja ter vprašanja, prikazanega spodaj, bi morali namreč sovpadati.

Graf 8 Izpostavljenost medvrstniškemu nasilju med šolanjem od doma

4.7 Kdo je največkrat povzročitelj nasilja?

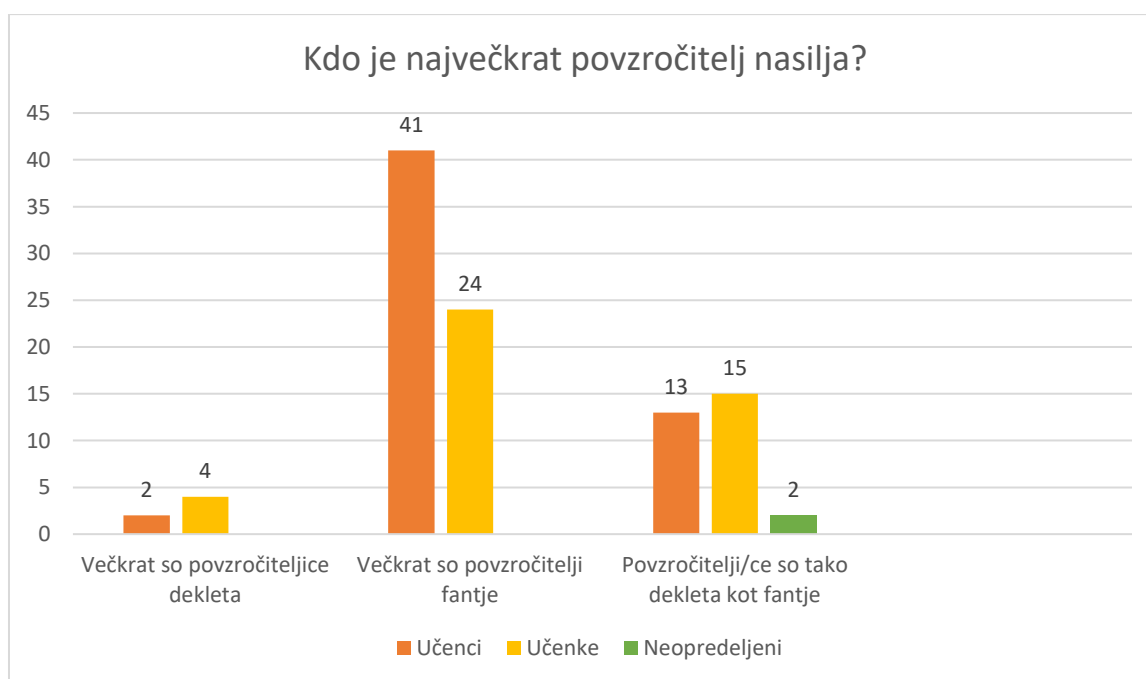
10. vprašanje je učence in učenke spraševalo »Kdo je po tvojem mnenju večkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja?«. Na voljo so imeli tri odgovore, in sicer »fantje«, »dekleta« ter »dekleta in fantje«.

Rezultati so pokazali, da skupno 65 učencev in učenk meni, da so največkrat povzročitelji fantje, od tega 41 učencev ter 24 učenk. Torej skoraj 66 % vprašanih meni, da so povzročitelji največkrat fantje. Nekoliko manj učencev in učenk meni, da so povzročitelji tako dekleta kot fantje, in sicer 28 učencev in učenk (2 od teh sta po spolu neopredeljena), kar predstavlja skoraj 30 %. Najmanj pa jih meni, da so povzročiteljice večkrat dekleta, in sicer 6 oseb, kar predstavlja skoraj 7 %. Zanimivo je, da je delež učencev, ki so obkrožili odgovor »fantje«, višji od deleža deklet, ki so obkrožile isti odgovor. Torej se fantje prej opredelijo za povzročitelje kot dekleta.

Tabela 6 Kdo je največkrat povzročitelj nasilja (glede na razred)

	Dekleta	Fantje	Dekleta in fantje
7. razred	6 (6,06 %)	22 (22,22 %)	17 (17,17 %)
8. razred	/	22 (22,22 %)	3 (3,03 %)
9. razred	/	21 (21,21 %)	8 (8,08 %)

Graf 9 Kdo je največkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja (glede na spol)

V zgornjem grafu lahko tako razberemo, da največ učencev opredeli fante za povzročitelje (41,41 %) in najmanj učencev opredeli za povzročiteljice dekleta (2,02 %). Dekleta prav tako najbolj pogosto za povzročitelje opredelijo fante (24,24 %), najmanj pa sebe/dekleta (4,04 %). Da so povzročitelji tako fantje kot dekleta, je skupno obkrožilo 30 učencev in učenk, kar predstavlja 30,30 %.

4.8 Namenjanje pozornosti preprečevanju nasilja ter postopanje učiteljic ter učiteljev

Naslednje, 11. vprašanje, učence in učenke sprašuje, ali menijo, da se na njihovi šoli namenja dovolj pozornosti preprečevanju nasilja. Rezultati so pokazali, da več kot polovica učencev in učenk meni, da se na šoli ne namenja dovolj pozornosti preprečevanju nasilja, in sicer skoraj 60 %. 42,42 % učencev in učenk pa meni, da se preprečevanju nasilja namenja dovolj pozornosti.

Če pogledamo rezultate po razredih, lahko razberemo naslednje:

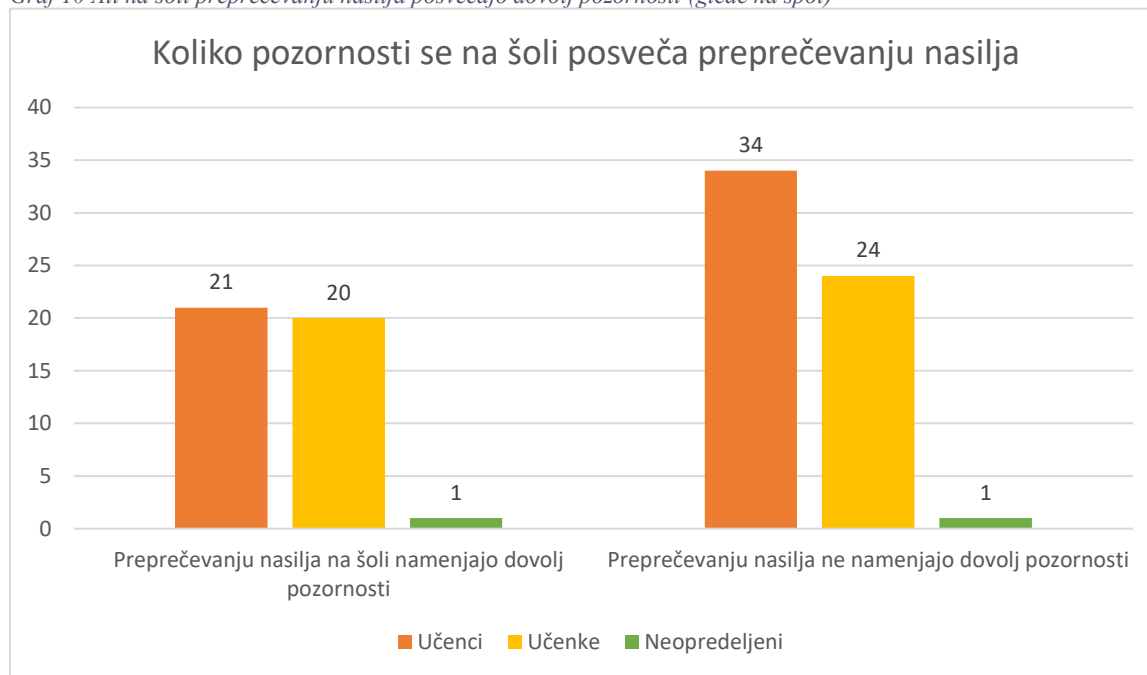
Tabela 7 Ali na šoli preprečevanju nasilja posvečajo dovolj pozornosti (glede na razred)

	Preprečevanju nasilja namenjajo dovolj pozornosti.	Preprečevanju nasilja ne namenjajo dovolj pozornosti.
7. razred	23 (23,23 %)	24 (24,24 %)
8. razred	8 (8,08 %)	17 (17,17 %)
9. razred	11 (11,11 %)	18 (18,18 %)

V 7. razredu lahko opazimo, da sta si rezultata zelo blizu, 23 % učencev in učenk meni, da preprečevanju nasilja na šoli namenjajo dovolj pozornosti, 24 % pa, da preprečevanju nasilja ne namenjajo dovolj pozornosti. V 8. razredu je rezultat nekoliko drugačen, in sicer 8 % učencev in učenk meni, da preprečevanju nasilja namenjajo dovolj pozornosti, še enkrat več, 17 %, pa jih meni, da preprečevanju nasilja ne namenjajo dovolj pozornosti. V 9. razredu pa 18 % učencev in učencev meni, da preprečevanju nasilja ne namenjajo dovolj pozornosti, 11,11 % pa, da pozornosti namenjajo dovolj.

Spodaj so podatki prikazani še grafično glede na spol.

Graf 10 Ali na šoli preprečevanju nasilja posvečajo dovolj pozornosti (glede na spol)

Iz grafa lahko razberemo, da več učencev meni, da preprečevanju nasilja na šoli ne namenljajo dovolj pozornosti, in sicer 34,34 %, nekoliko manj pa jih meni, da preprečevanju nasilja namenljajo dovolj pozornosti, in sicer 21,21 %. Pri dekletih je rezultat zelo podoben. 24,24 % deklet namreč meni, da preprečevanju nasilja na šoli ne namenljajo dovolj pozornosti, 20,20 % pa, da preprečevanju nasilja namenljajo dovolj pozornosti. Osebi, ki se nista želeli opredeliti po spolu, sta obkrožili vsaka po en odgovor.

Naslednje vprašanje je učence in učenke spraševalo ali menijo, da učiteljice in učitelji resno vzamejo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli. Rezultati so pokazali, da skupno 59 učencev in učenk meni, da učitelji in učiteljice resno vzamejo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli, od tega je 24 učenk, 34 učencev ter ena oseba, ki se ni želela opredeliti po spolu. Torej to predstavlja skoraj 60 % vprašanih. 40 učencev in učenk pa meni, da učiteljice in učitelji ne jemljejo resno vsakega nasilja, ki se zgodi na šoli. To predstavlja 40 % učencev in učenk, kar pa ni malo.

Glede na razred pa so podatki sledeči: v 7. razredu je skupno 32 učencev in učenk mnenja, da učiteljice in učitelji resno jemljejo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli, 13 pa, da učiteljice in učitelji nasilja ne jemljejo resno. V 8. razredu 12 učencev in učenk meni, da učiteljice in učitelji nasilju na šoli namenljajo dovolj pozornosti, skoraj enako število, 13 učencev in učenk

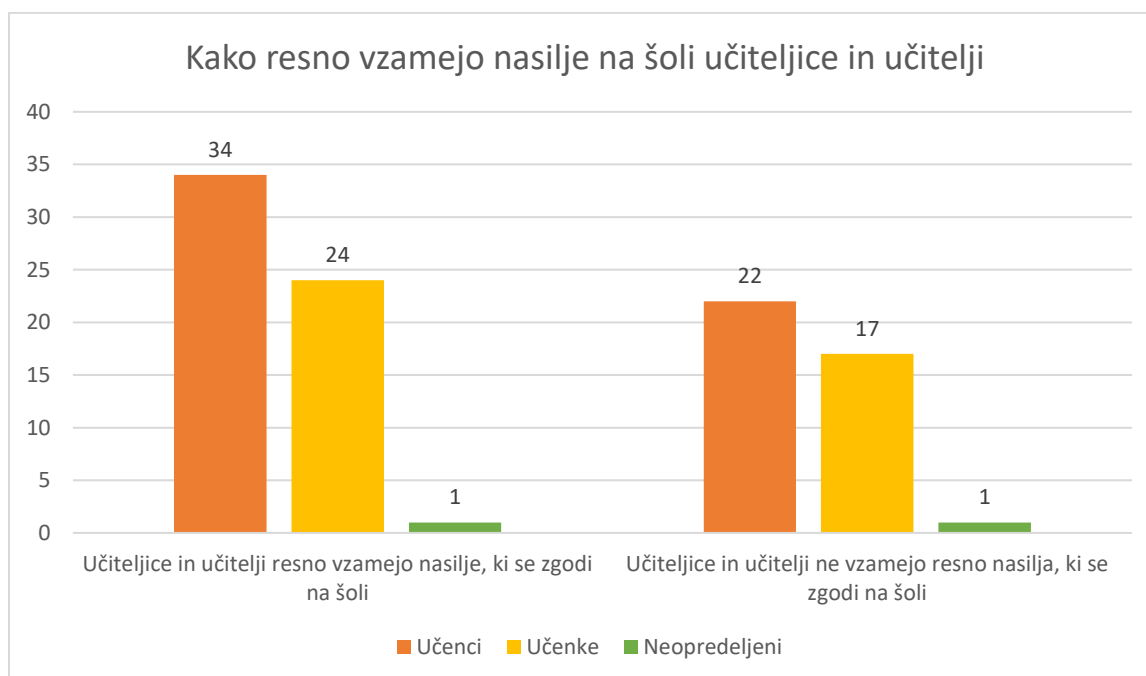
pa trdi nasprotno. V 9. razredu je 15 učencev in učenk mnenja, da učiteljice in učitelji resno vzamejo nasilje, ki se zgodi na šoli, 14 pa jih trdi nasprotno.

Poglejmo rezultate še v tabeli ter grafičnem prikazu.

Tabela 8 Kako resno vzamejo nasilje na šoli učiteljice in učitelji (glede na razred)

	Učiteljice in učitelji resno vzamejo nasilje, ki se zgodi na šoli.	Učiteljice in učitelji ne vzamejo resno nasilja, ki se zgodi na šoli.
7. razred	32 (32,32 %)	13 (13,13 %)
8. razred	12 (12,12 %)	13 (13,13 %)
9. razred	15 (15,15 %)	14 (14,14 %)

Graf 11 Kako resno vzamejo nasilje na šoli učiteljice in učitelji (glede na spol)

Svoje odgovore so učenci in učenke dopolnili z razlago, kako v primeru nasilja ravna jo učiteljice in učitelji.

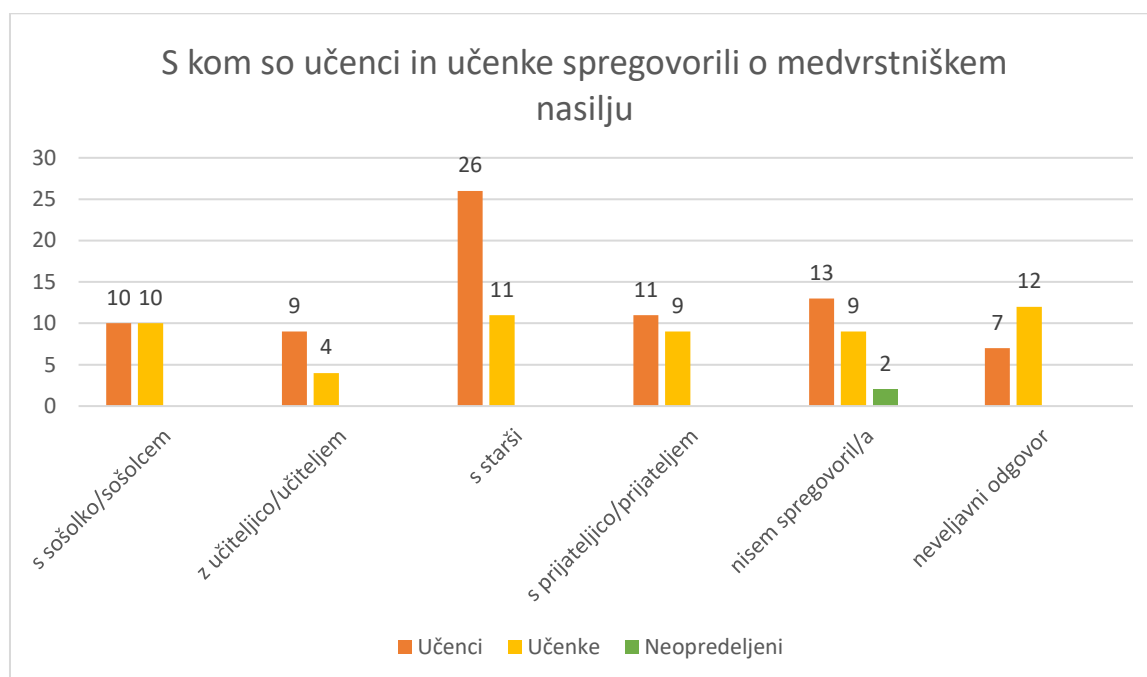
Odgovor, da se z učenci, ki so v nasilju udeleženi, *pogovorijo in tako nasilje preprečijo*, je zapisalo največ učencev in učenk, in sicer **29**. Odgovor, da *učiteljice in učitelji ne naredijo ničesar*, se je pojavil **štirikrat**. **14** učencev in učenk je zapisalo, da učenci in učenke, udeležene v nasilju, dobijo *vzgojni ukrep oziroma so kaznovani*. . **8** učencev in učenk je zapisalo, da učiteljice in učitelji *pokličejo starše*, **24** pa, da povzročitelja samo *opozorijo*. **Eden** od učencev je zapisal, da jim učiteljice in učitelji *ne verjamejo in mislijo, da se šali*jo. Prav tako je **eden** od učencev zapisal, da jih *izključijo iz šole* (verjetno je pomislil na nek hujši dogodek, ki se je zgodil na šoli). **3** učenci in učenke so zapisali, da učiteljice in učitelji sploh *ne vedo, da se nasilje dogaja*, **4** pa so zapisali, da *ne vedo*, kako učiteljice in učitelji postopajo. **12** učencev in učenk pa je odgovor pustilo *prazen*.

4.9 Pogovor o medvrstniškem nasilju ter predlogi za preprečevanje nasilja

14. vprašanje je od učencev in učenk zahtevalo, da obkrožijo, če sploh so in s kom so o medvrstniškem nasilju spregovorili. Rezultati so pokazali, da je največ učencev in učenk obkrožilo odgovor *s starši* in to skupno kar 37, od tega jih je 26 učencev in 11 učenk. Najmanj učencev in učenk je obkrožilo odgovor *z učiteljico/učiteljem*, skupno 13 učencev in učenk, od tega 9 učencev in 4 učenke. Enako število učencev in učenk pa je obkrožilo odgovora *s sošolko/sošolcem* ter *prijateljico/prijateljem*. 20 učencev in učenk je obkrožilo odgovor *s sošolko/sošolcem*, od tega 10 učenk ter 10 učencev. 20 pa jih je obkrožilo odgovor *s prijateljico/prijateljem*, od tega 9 učenk in 11 učencev. 22 učencev in učenk je obkrožilo odgovor, da o tem *niso spregovorili*, od tega 13 učencev in 9 učenk. Kar 19 učencev in učenk pa je odgovor pustilo *prazen*.

V nasprotju s pričakovanji se mi zdi, da so rezultati pokazali, da največ učencev in učenk zaupa staršem. Seveda je število pri učencih višje, saj je pri raziskavi sodelovalo več učencev kakor učenk. Nekoliko alarmanten pa se zdi tudi podatek, da kar 22 učencev in učenk o medvrstniškem nasilju ni spregovorilo, če se je to zgodilo.

Graf 12 S kom so sodelujoči spregovorili o medvrstniškem nasilju(glede na spol)

Zadnje, 15. vprašanje pa je učence in učenke spraševalo po predlogih o preprečevanju medvrstniškega nasilja. Odgovori so bili zelo presenetljivi, saj jih morda nisem pričakovala. Nekateri odgovori so bili tudi zelo iskreni, drugi celo nekoliko žaljivi.

Nekaj tistih, ki so najbolj izstopali, bom navedla v nadaljevanju. Podatki tokrat niso razvrščeni glede na spol in razred.

Predlog, da se postavijo *bolj stroge kazni* oziroma da se *povzročitelja kaznuje*, se je pojavil več kot desetkrat. Učenci so torej »navajeni«, da se tistega, ki naredi nekaj, kar ni po pravilih, kaznuje. Zato so predlagali, da se izrečejo hujše kazni, ali pa, da se povzročitelja vedno kaznuje. Takih odgovorov je bilo 12, kar predstavlja 10,10 % sodelujočih.

Največ učencev in učenk pa je podalo predlog, da se med seboj pogovorijo, tako žrtev z povzročiteljem, kot to, da bi se morali v razredu večkrat pogovarjati o nasilju. Nekaj takih predlogov navajam citatno iz anket:

»Da ljudje, ki so deležni nasilja povejo nekomu in naj tisti stori nekaj glede tega«, »se poskusila pogovoriti«, »s pogovorom, da vidimo, kje je težava«, »poveš odrasli osebi, nisi tiho«, »da bi imeli kakšno uro pouka, kjer se razložijo psihološki učinki in posledice pri

žrtvi«, »da se pogovorimo lepo, razumno in rešimo težavo«, »s pogovorom, vzgojo in obveščanjem o tem«, »tako, da bi se vsi pogovorili o tem in obesili plakate«, »namenil bi več pozornosti medvrstniškemu nasilju«, »da bi v šoli večkrat govorili o tem in o tem, kako to vpliva na žrtev«.

Takih izjav, ki sovpadajo z predlogom o pogovoru je 33, kar predstavlja tretjino vseh vprašanih oziroma 33,33 %.

Navajam še nekaj izstopajočih izjav:

»Izboljšal bi odnose med sošolci, preprečil, ko se zgodi«, »poklical bi njihove starše, se pogovoril z njimi in predlagal, da se pogovorijo s sinom«, »vprašala bi, zakaj je to sploh uporabno, ter jih prepričala, da naj nehajo, ker s tem ne bi nič rešili«, »to nasilje bi bilo težko preprečiti, zato bi otroke mentalno pripravil na to, da se nasilje lahko zgodi«, »zmaga ni pomembna, vsi smo enaki«, »da sprejemajo ljudi takšne kot so in da ne ocenjujejo človeka od zunaj po fizičnem izgledu«

Da bi žrtev in povzročitelja ločili (»oddaljili nasilne ljudi od žrtve; povzročitelja odmaknila od žrtve«), je zapisalo 5 učencev in učenk, kar predstavlja 5 % vprašanih.

Kar 18 učencev in učenk pa na zadnje vprašanje ni odgovorilo ali pa so napisali »ne vem«. To predstavlja 18,18 % vprašanih.

4.10 Preverjanje hipotez

Zastavila sem 7 hipotez, ki sem jih s pomočjo analize vprašalnikov potrdila oziroma zavrnila.

H1: Več kot polovica učencev in učenk razume pojem medvrstniškega nasilja, naštejejo vse »sestavne dele« nasilja.

37 sodelujočih je medvrstniško nasilje opredelilo kot dlje trajajoče, psihično, fizično, verbalno ali ekonomsko, kjer med povzročiteljem in žrtvijo vlada neravnovesje moči, žrtev pa je nemočna, ne zmora se ubraniti nasilja in občuti strah. Delež je 37 %, kar pomeni, da je hipoteza zavrnjena.

H2: Več kot polovica učencev in učenk je že bilo v vlogi žrtve.

Analiza rezultatov je pokazala, da se je v vlogi žrtve znašlo 23 sodelujočih, kar predstavlja 23,2 %. Tudi ta hipoteza je zavrnjena.

H3: O medvrstniškem nasilju učenci in učenke raje spregovorijo s prijatelji/prijateljicami kakor z učitelji/učiteljicami ali starši.

Iz rezultatov je razvidno, da sodelujoči najraje zaupajo staršem, kar predstavlja 37,4 %, prijateljicam/prijateljem pa zgolj 20,2 %, kar je 17,2 % manj. Torej je tudi ta hipoteza zavrnjena.

H4: Povzročitelji so večkrat učenci kakor učenke.

Kar 65,7 % vprašanih meni, da so večkrat povzročitelji učenci kakor učenke, zato je ta hipoteza potrjena. Hipoteza je potrjena na podlagi mnenj učenk in učencev, ne na podlagi realnega stanja. Po stereotipu so fantje pogostejše nasilni – ker je to vidno. Med dekleti je tako nasilje manj zunanje opazno, ker imajo prikrite, notranje nasilje.

H5: Več kot polovica učencev in učenk meni, da se na šoli namenja dovolj pozornosti preprečevanju nasilja.

Hipotezo lahko zavrnem, saj je iz rezultatov razvidno, da kar 59 učencev in učenk meni, da se na šoli ne namenja dovolj pozornosti preprečevanju nasilja, kar predstavlja skoraj 60 % vprašanih.

H6: Zaradi epidemije koronavirusa in ukrepa šolanja od doma, ki je bil med epidemijo sprejet, so bili učenci in učenke medvrstniškemu nasilju izpostavljeni/izpostavljene manj kot običajno.

Iz rezultatov je razvidno, da je bilo 53 učencev in učenk med epidemijo manj izpostavljenih medvrstniškemu nasilju, kar predstavlja 53,5 % vprašanih, zato lahko hipotezo potrdim.

H7: Učenci v šoli opazijo največ fizičnega nasilja, medtem ko učenke opazijo več psihičnega nasilja.

Rezultati so pokazali, da učenci in učenke na šoli opazijo največ psihičnega nasilja, in sicer 44,4 %, kar predstavlja 3 % več kot fizično nasilje, za katero meni, da je najpogostejše 41,4 % vprašanih. Rezultata sta sicer blizu, a je hipoteza zavrnjena.

5 RAZPRAVA

Raziskava je pokazala, da učenci in učenke slabo poznajo definicijo medvrstniškega nasilja. Kar nekaj jih medvrstniško nasilje opredeljuje zgolj kot nasilje, ki je lahko psihično, fizično, verbalno ali ekonomsko, kar sicer ni napačen odgovor, je pa nepopoln. Popoln odgovor bi bil namreč (po Pečjak 2014, str. 9) agresivno vedenje, ki je namerno (ne naključno ali posledica igre) in vključuje neravnovesje moči. Pogosto se nasilje dogaja stalno. Če povzamemo elemente medvrstniškega nasilja iz različnih opredelitev, ima medvrstniško nasilje (ali ustrahovanje oz. trpinčenje, ki sta starejša izraza) te skupne elemente, in sicer je tisto nasilje, ki je ponavljajoče in se lahko dogaja dlje časa; ima namen škoditi drugemu; ima različne pojavne oblike (lahko je verbalno, psihično, fizično ...); vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem (fizične ali psihične nemoči); je pogosto skrito avtoriteti v šoli (učiteljem); nasilneži ne pričakujejo, da bodo razkriti in da bodo trpeli posledice za svoja dejanja; nasilneže je pogosto strah nasilnih dejanj drugih; za žrtve ima tako nasilje fizične in psihične posledice in pa nasilje deluje kot grožnja ne samo na žrtev, pač pa tudi na tiste, ki so priče temu nasilju, torej na opazovalce (Pečjak, 2014, str. 9). Učenci in učenke na šoli opažajo največ psihičnega nasilja, nekoliko manj pa fizičnega. Psihično nasilje Zabukovec Kerin (2002, str. 106) opredeli kot izločanje, osamitev, grožnje, žaljive kretnje, ustrahovanje, trpinčenje, nacionalizem, seksizem ipd. Pod psihično nasilje dodajam tudi verbalno nasilje, ki predstavlja žaljivke, žaljive vzdevke, razširjanje lažnih govoric, pisanje žaljivih stvari po zidovih ali straniščih). Fizično oziroma telesno nasilje pa vsebuje odrivanje, brcanje, boksanje, klofutanje, lasanje, pljuvanje, zapiranje v omare, omejevanje gibanja ipd. Zanimiv se mi zdi podatek, da je kljub razširjenosti medijev in spletnih platform, na katerih mladi preživijo veliko časa, spletno nasilje opazi zgolj 11 učencev in učenk izmed 99-ih vprašanih. Na zadnje mesto so učenke in učenci postavili spolno nasilje, ki naj bi se na šoli pojavljalo najmanjkrat.

Med ustrahovanjem so zelo pogosto prisotne t. i. »priče«. Učenci in učenke, ki so sodelovali v raziskavi, se pri nasilju največkrat pojavijo v vlogi opazovalke oziroma opazovalca, v vlogi »priče«. Kot veliko skupino, oseb, prisotnih pri medvrstniškem nasilju, jih opredeli Zabukovec Kerin (2002, str. 113). Praviloma na nasilje ne reagirajo, saj ne vedo, kako. Počutijo se nemočno in so razburjeni/razburjene; bojijo se, da bodo sami naslednja žrtev; počutijo se krive, ker ne posredujejo in/ali poiščejo pomoči odraslih. Žrtve Zabukovec Kerin (2002, str. 109) opredeli kot občutljive, inteligentne in nežne, ki pogosto prihajajo iz družin, kjer

konflikte rešujejo konstruktivno, brez vpitja in pretepanja, tako da nasilja niso vajeni in ne vedo, kako naj nanj odgovorijo. V raziskavi se je pokazalo, da se kot žrtve opredeli precej malo učencev in učenk, zgolj 23 od 99-ih. Zabukovec Kerin (2002, str. 110–111) pravi, kadar nam oseba zaupa, da je žrtev nasilja, je pomembno dati ji na voljo dovolj časa, da nam o dogodku ali dogodkih pripoveduje, pomembno je, da nam svoje doživljanje predstavi v celoti. Če nam pove o svoji izkušnji nasilja, mu/ji najprej povemo, da ni sam kriv, med pogovorom pa to še večkrat ponovimo. Povemo mu/ji, da mu/ji verjamemo in ne napadamo storilca, raje recimo, da je nasilje prepovedano in da bomo storili vse, kar je v naši moči, da se bo nasilje ustavilo. Zahvalimo se ji/mu za zaupanje, tudi kadar se nam zdi, da nismo prišli daleč. Žrtve po navadi potrebujejo več časa, da nas preizkusijo in vzpostavijo z nami zaupen odnos. Najmanj učencev in učenk se je opredelilo kot povzročitelje. Zabukovec Kerin (v Klemenčič, Karajić in Sitar, 2016, str. 10) navaja, da imajo povzročitelji oziroma povzročiteljice nekaj skupnih lastnosti, in sicer: ne čutijo se sposobni spoprijeti z vsakodnevnimi dogodki, raje se ne bodo potrudili, kot da bi doživeli neuspeh; sami so žrtve ustrahovanja in/ali drugih vrst nasilja, največkrat v družini; prihajajo iz družin, kjer cenijo avtoriteto, moč, materialni uspeh in ne čutijo obžalovanja, kadar prizadenejo vrstnico ali vrstnika, pogosto menijo, da ni dovoljeno kazati čustev, prav tako pa ne sprejemajo odgovornosti za svoja dejanja. Mogoče se je prav zaradi tega razloga tako malo učencev in učenk opredelilo za povzročitelja/povzročiteljico.

Največ učencev in učenk je opazilo, da se nasilje izvaja med odmori, torej na šoli. Olweus (1995, str. 17) pravi, da je skoraj dvakrat toliko učencev trpinčenih v šoli kot na poti vanjo ali iz nje. To so pokazali tudi rezultati moje raziskave, saj je kar 50 % učencev in učenk navedlo, da nasilje opažajo v šoli, pa naj bo to med poukom, po pouku ali med odmori.

Med epidemijo koronavirusa so bili vsi učenci in učenke osnovnih in srednjih šol pa tudi fakultet primorani pouk spremljati na daljavo, se šolati od doma. Raziskava je pokazala, da je bila večina učencev in učenk med šolanjem od doma manj izpostavljenih medvrstniškemu nasilju, kar nam pove, da je medvrstniško nasilje najpogostejše prav v šoli. Kar 92 učencev in učenk je namreč mnenja, da so bili zaradi ukrepa šolanja od doma, medvrstniškemu nasilju izpostavljeni manj kakor običajno, ko hodijo v šolo.

Zabukovec Kerin (2002, str. 107–108) zapiše, da so povzročitelji in žrtve obeh spolov, res pa je, da dekleta manjkrat uporabijo fizično nasilje. Od deklet ne pričakujemo, da bodo fizično nasilna. Povzročiteljice najpogosteje razširjajo lažne govorice o žrtvi, žalijo izgled, ignorirajo, pišejo žaljiva sporočila prek klepetalnikov, jo socialno izolirajo. Ugotovili so, da učitelji in učiteljice fizično obračunavanje med dekleti veliko hitreje označijo za nasilje kot enako vedenje dečkov in so nas njimi tudi občutno bolj zgroženi. Morda lahko manj pogosto uporabo fizičnega nasilja pripišemo tudi izrazito odklonilnim reakcijam okolice (Aničić idr., 2002, str. 107–108). Od tod rezultati raziskave kažejo, da učenci in učenke menijo, da so povzročitelji večkrat učenci kakor učenke, saj je fizično nasilje učencem in učenkam bolj »na očeh«.

Kar 60 % učencev in učenk je mnenja, da na šoli ne namenjajo dovolj pozornosti preprečevanju nasilja. Tako Karajić, Klemenčič in Sitar (2016) pripisujejo velik pomen takojšnji intervenciji, torej zaustavitvi nasilja in zaščiti žrtve. To je dolžnost vsake zaposlene in zaposlenega v vzgojno-izobraževalnem zavodu ne glede na naloge, ki jih v šoli opravlja oziroma ne glede na siceršnje kompetence. Prav zato je pomembno, da pri oblikovanju odgovorov o ravnanju ob zaznavi vrstniškega nasilja sodelujejo vsi – vodstvo, svetovalna služba, učiteljice in učitelji, vzgojiteljice in vzgojitelji in podporno osebje (Karajić, Klemenčič in Sitar, 2016, str. 11). Pomembno je tudi, da se pogovorimo tudi s povzročiteljem oziroma povzročiteljico. Učenci in učenke pa kljub temu menijo, da učiteljice in učitelji resno vzamejo vsako obliko nasilja, ki se pojavi na šoli in pri tem postopajo tako, da se z vsemi pogovorijo.

Rezultati so pokazali, da učenke in učenci o nasilju največkrat spregovorijo s starši, nekaj manj pa jih o nasilju ne spregovori. Sledijo jim prijateljice in prijatelji, nato sošolke in sošolci, najmanj jih spregovori z učiteljico oziroma učiteljem. Zakaj torej najmanj učencev in učenk spregovori o nasilju z učiteljico ali učiteljem, če pa so jim ti na voljo ves čas, ko so v šoli in naj ne bi bili čustveno hladni ter pasivni, ne moremo sklepati na podlagi izvedene raziskave (Verbnik Dobnikar, 2002, str. 42). Verbnik Dobnikar (2002, str. 39) prav tako zapiše, da so dobri odnosi med učenci, spodbujanje medsebojne pomoči in sodelovalno učenje najboljši načini preprečevanja nasilja med učenci. Učitelj oziroma učiteljica naj bi zaznavali stike med učenci in poskrbeli, da se tudi bolj osamljeni ali celo izolirani učenci vključujejo v skupino in se trudili razvijati občutek pripadnosti oddelku in strpnosti med učenci. Torej naj bi bili

učitelji in učiteljice pravi naslov za vse, ki so bili deležni medvrstniškega nasilja. Otroci, ki so moteči in nasilni do drugih, in otroci, ki so odrinjeni in izolirani ter pogosto žrtve drugih, morajo prejemati veliko naklonjenosti in ljubezni, čeprav se nam morda zdi, da je ne »zaslužijo«. Zato poda Verbnik Dobnikar (2002, str. 41) še en nasvet vsem učiteljem in učiteljicam: »Nikar jih ne odstavimo od srca«.

Predlogi učencev in učenk za preprečevanje nasilja so bili zelo raznovrstni: od tega, da bi nasilje preprečevali z izobraževanjem mladih ter ozaveščanjem spoštovanju tudi drugačnih od večine, do tega, da bi »jih mal nauču lekcije«. Največ učencev in učenk se je strinjalo, da bi medvrstniško nasilje preprečili s pogovorom, pogovorom in še enkrat pogovorom. Aničić in drugi (2002, str. 35–36) zapišejo, da na preprečevanje nasilja v šoli pomembno vplivajo pripravljenost in sposobnost učiteljev in učiteljic, da jasno obravnavajo vsako obliko nasilja: vrstniško nasilje, nasilno vedenje do učiteljev in do šolske lastnine. Ustreden in takojšen odziv lahko zmanjšuje obseg pojava, saj ga lažje zavrremo, dokler je na začetku. Zelo pomembno je tudi stališče staršev in učencev do nasilja. Šola mora jasno zagovarjati stališče nenasilne kulture. Za preprečevanje nasilja v šoli je pomembno delovanje celotnega sistema, posameznikovo prizadevanje se brez podpore sistema razblini kot kaplja v morju. Zato se mora za razvijanje pozitivne šolske klime in podporo nenasilnemu reševanju konfliktov odločiti vodstvo in celoten učiteljski zbor, ki ju podpirajo starši. Vsaka šola pa naj oblikuje lastno strategijo preprečevanja nasilja (Aničić idr., 2002, str. 35–36).

6 SKLEPI

- Učenci in učenke, ki so sodelovali v raziskavi, slabo poznajo definicijo medvrstniškega nasilja.
- Le nekoliko več kot tretjina jih medvrstniško nasilje opredeli popolnoma pravilno.
- Kar precejšnji delež sodelujočih ne pozna definicije medvrstniškega nasilja.
- Učenci in učenke na šoli opazijo največ psihičnega nasilja, sledi fizično nasilje nato spletno, najmanj pa je opaženega spolnega nasilja.
- Največkrat se nasilje dogaja med odmori, sledi nasilje, ki se dogaja po pouku, nato na poti iz šole oziroma v šolo, najmanj nasilja pa opazijo med poukom.
- Večina učencev in učenk je že bilo udeleženih pri medvrstniškem nasilju.
- Najpogosteje se učenke in učenci pojavljajo v vlogi opazovalk oziroma opazovalcev, sledi vloga žrtve ter neudeleženi, najmanj pa se jih je opredelilo kot povzročitelje.
- Velika večina učencev in učenk med ukrepom šolanja od doma ni doživljalo medvrstniškega nasilja.
- Učenci in učenke menijo, da so povzročitelji medvrstniškega nasilja večkrat učenci, nekaj manj pa jih trdi, da so povzročitelji tako učenke kot učenci.
- Najmanj učencev in učenk meni, da so povzročiteljice večkrat učenke.
- Večina učencev in učenk meni, da se na šoli ne namenja dovolj pozornosti preprečevanju medvrstniškega nasilja.
- Večina učencev in učenk meni, da učiteljice in učitelji resno vzamejo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli.
- Učiteljice in učitelji ob primerih nasilja največkrat postopajo tako, da se z udeleženiimi pogovorijo.
- Učenci in učenke o medvrstniškem nasilju največkrat spregovorijo s starši, najmanjkrat pa z učiteljicami in učitelji.
- Največ učencev in učenk meni, da bi lahko nasilje preprečili s pogovorom in izobraževanjem.

7 PREDLOGI

- Na razrednih urah se enkrat mesečno del ure posveti izobraževanju učencev in učenk o posledicah medvrstniškega nasilja, učenci in učenke pri razredni uri sodelujejo ter o naučenem izdelajo plakat ter ga predstavijo pred ostalimi učenkami in učenci.
- Učenci in učenke pripravijo igrano igro na temo medvrstniškega nasilja, ki jo zaigrajo na kulturni prireditvi.
- Učitelji in učiteljice naj se na področju medvrstniškega nasilja izobražujejo ter spodbujajo učence in učenke k sodelovanju ter nenasilni komunikaciji.
- Izvedba delavnice v okviru izobraževanja, kjer bodo učiteljice in učitelji znotraj strokovnih aktivov iskali možnosti, kako sistematično vnašati preventivne dejavnosti v urnik oziroma v učne načrte svojih predmetov (Jerina, Karajić, Klemenčič, Kuhar in Molan, 2016).
- Izobraževanje staršev o nasilju v obliki predavanj, vključevanje staršev v različne šolske aktivnosti, priprava različnega informacijskega materiala, obveščanje staršev o aktivnostih, ki se dogajajo na šoli (Jerina, Karajić, Klemenčič, Kuhar in Molan, 2016).
- Organiziranje projektnega dne, na katerem bi bili udeleženi vsi učenci in učenke ter učitelji in učiteljice. Na projektnem dnevu bi otroci sodelovali med seboj, sodelovali bi tudi z učitelji ter zunanjimi strokovnimi delavci in delavkami. Imeli bi možnost izražanja svojega mnenja, sprejemali mnenje vrstnikov in vrstnic, spoznavali bi različne oblike medvrstniškega nasilja s pomočjo različnih medijev (knjige, filmi, gledališke predstave). Spoznavali bi posledice medvrstniškega nasilja ter se učili strategij reševanja konfliktov (v obliki delavnice) (Jerina, Karajić, Klemenčič, Kuhar in Molan, 2016).
- Zaobljuba nenasilju, kjer učenke in učenci vseh razredov na šoli najprej v manjših skupinah oblikujejo mnenja in predloge, kako bodo prispevali h kvaliteti odnosov med njimi. Po poročanju skupin sooblikujejo skupno razredno »Zaobljubo nenasilju«.
- Učiteljice in učitelji naj v redne ure čim večkrat vključijo pogovor o nasilju (Jerina, Karajić, Klemenčič, Kuhar in Molan, 2016).
- Vključevanje svetovalne delavke v delo pri razrednih urah, kjer bi razložila vse možnosti, kam oziroma na koga se lahko obrnejo, če so žrtve medvrstniškega nasilja.

- Literarni natečaj, ki bi učence in učenke spodbudil k razmišljanju o prijateljstvu, solidarnosti in sprejemanju drugačnosti. Literarno glasilo je lahko izdelek celotne šole. Če svoje razmišljanje prispevajo tudi posamezni strokovni delavci in delavke ali starši (Jerina, Karajić, Klemenčič, Kuhar in Molan, 2016).

8 SEZNAM UPORABLJENE LITERATURE

- Aničić, K., Hrovat Svetličič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G. & Miklavčič, R. (2015). *Delo s povzročitelji nasilja: strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Aničić, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., Vanček, N., Verbnik Dobnikar, T., Veselič, Š., & Zabukovec Kerin, K. (2002). *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*. Ljubljana: i2.
- Bertok, E., Filipčič, K., Karajić, E., Klemenčič, I., Muršič, M. & Zabukovec Kerin, K. (2016). *Osnove sistemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju in evalvacija projekta NasVIZ: priročnik št. 1*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Brejc, M., Koren A., Lešnik Mugnaioni D. & Logaj, V. (2009). *Nasilje v šoli: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravnava*. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Bučar Ručman, A. (2004). *Nasilje in mladi*. Novo mesto: Klub mladinski kulturni center.
- Dobnik Renko, B., Janjušević, P., Kreft Hausmeister, I., Lampret, M., Mikuž, A., Mlinarič, A. & Pristovnik, T. (2020). *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v času epidemije covida – 19: gradivo za vzgojno – izobraževalne ustanove v času postopnega odpiranja vrtcev in šol*. Pridobljeno 29. 5. 2021 s http://klinikna-psihologija.si/wp-content/uploads/2020/05/ZKP_Dusevno_zdravje_otrok.pdf
- Filipčič, K., Klemenčič, I., Lešnik, D., Muršič, M. & Pušnik, M. (2012). *(O)krog nasilja v družini in šoli : soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- GOV.SI. (2021). Pridobljeno 10. 4. 2021 s <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/>
- Jerina, A., Karajić, E., Klemenčič, I., Kuhar, A. & Molan, A. (2016). *Preventivne dejavnosti sistemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju v VIZ: priročnik št. 2*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Karajić, E., Klemenčič, I. & Sitar, S. (2016). *Obravnavanje medvrstniškega nasilja v VIZ: priročnik št. 3*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

- Klančnik, A. T. (2013). *Internetno medvrstniško nasilje*. Diktata, letnik 23, številka 163, str. 5-8.
- Kodele, T., Leskošek, V., Mešl, N. (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo
- Kristančič, A. (2002). *Socializacija agresije*. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave z osnovami informatike (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2020) Pridobljeno 10. 4. 2021 s <https://www.nijz.si/sl/otroci-in-mladostniki-v-casu-sirjenja-okuzbe-covid-19>
- Ollendick, T. H., White, B. A. & Williams White, S. (2019). *The Oxford Handbook of Clinical Child and Adolescent Psychology* (str. 566). New York: Oxford University Press.
- Olweus, D. (1995). *Trpinčenje med učenci – Kaj vemo in kaj lahko naredimo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Pečjak, S. (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Power, E., Hughes, S., Cotter, D. in Cannon, M. (2020). Youth mental health in the time of COVID-19. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 1–5.
- Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Rigby, K. (2012). *Bullying interventions in schools: six basic approaches*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Schmidt, I. (2018). *IME MI JE JEZA: Mladostnikovo iskanje identitete*. Maribor: Založba Pivec.
- Stanko, E. A. (2003). *The meanings of violence*. London: Routledge
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (2014). Ljubljana: DZS

9 PRILOGE

9.1 Anketni vprašalnik

Sem Monika Leskovšek, študentka 4. letnika na Fakulteti za socialno delo. V svoji diplomski nalogi želim raziskati medvrstniško nasilje na Osnovni šoli Martina Krpana. Prosim te, da pozorno prebereš vprašanja in nanje iskreno odgovoriš. Tvoji odgovori bodo pripomogli k razumevanju in preprečevanju pojava medvrstniškega nasilja. Če kakšnega vprašanja ne razumeš, dvigni roko in z veseljem ti pomagam.

Prosim obkroži odgovore.

1. **Spol:** M / Ž / Ne želim se opredeliti
2. **Razred** 7. 8. 9.
3. **Kaj je medvrstniško nasilje?**
 - a) Nasilje, ki traja dlje časa.
 - b) Med povzročiteljem/povzročiteljico in žrtvijo vlada neravnovesje moči.
 - c) Lahko je psihično, fizično, verbalno ali ekonomsko.
 - d) Žrtev je nemočna, ne zmore se ubraniti nasilja, občuti strah.
 - e) Vse od naštetega.
 - f) Ne vem.
4. **Kakšne oblike medvrstniškega nasilja opažaš v šoli?**

psihično fizično spolno spletno
5. **Si že bil/a udeležen/a pri medvrstniškem nasilju?** DA / NE
6. **V kakšni vlogi?** Povzročitelj/ica Žrtev Opazovalec/opazovalka

7. Medvrstniško nasilje doživljam tudi med epidemijo, ko se šolam od doma.

DA / NE

8. Zaradi ukrepov v okviru epidemije (šolanja od doma) sem bil/a medvrstniškemu nasilju izpostavljen/a manj kot običajno. DA / NE

9. Kdaj se medvrstniško nasilje izvaja?

- a) med poukom
- b) med odmori
- c) po pouku
- d) na poti v/iz šole

Drugo:

10. Kdo je po tvojem mnenju večkrat povzročitelj medvrstniškega nasilja?

- a) dekleta
- b) fantje
- c) dekleta in fantje

11. Meniš, da se na vaši šoli namenja dovolj pozornosti za preprečevanje medvrstniškega nasilja?

DA / NE

12. Meniš, da učitelji in učiteljice resno vzamejo vsako obliko nasilja, ki se zgodi na šoli?

DA / NE

13. Kako postopajo? Napiši v enem stavku.

14. S kom si o medvrstniškem nasilju spregovoril/a (če se je to zgodilo)?

- a) sošolko/sošolcem
- b) učiteljico/učiteljem
- c) starši
- d) prijateljico/prijateljem
- e) nisem spregovoril/a

15. Kako, na kakšen način bi ti preprečil/a medvrstniško nasilje? Prosim dopiši svoje predloge.
